

EXAMENSARBETE

Våren 2006

Läroarbldningen

Läs- och skrivinlärningsmetoder

Vilka används i praktiken? Hur används de och varför?

Författare
Jill Camper

Handledare
Anders Nilsson

www.hkr.se

Läs- och skrivinlärningsmetoder

Vilka metoder används i praktiken?

Hur används de och varför?

Abstract

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka läs- och skrivinlärningsmetoder som används i praktiken på skolorna. Hur dessa metoder används av pedagogerna och varför de väljer att använda dem, är andra frågor som kommer att undersökas. Intentionen var att genom en enkätundersökning kunna kartlägga vilka läs- och skrivinlärnings metoder som används i praktiken. För att ta reda på hur dessa metoder används och vilka faktorer som påverkar valet gjordes en intervjuundersökning. Undersökningen visar på att den fonologiska metoden, läsning på talets grund, Bornholmsmetoden och Kiwimetoden är de vanligaste metoderna vid läs- och skrivinläring. Ungefär hälften av de metoder som används utgår ifrån den syntetiska inlärningsprincipen. Det framkommer även att pedagogerna använder mer än en metod vid läs- och skrivinläring. Resultatet visar att utbildning, kollegor och elevernas behov är faktorer som påverkar valet av metod/metoder.

Ämnesord: läsinläring, skrivinläring, läsinlärningsmetoder, fonologiska metoden, Bornholmsmodellen, Wittingmetoden, läsning på talets grund, LTG, Kiwimetoden

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Syfte	5
3. Pedagogisk relevans	5
4. Disposition	5
5. Begreppsdefinitioner	6
5.1 Syntetisk inlärningsprincip.....	6
5.2 Analytisk inlärningsprincip	6
6. Forskningsbakgrund	6
6.1 Lärandeteorier	6
6.2 Läs- och skrivinläringsteorier.....	9
6.3 Forskares åsikter kring läs- och skrivinläring och dess metoder	10
6.4 Tidigare undersökningsresultat	12
6.5 Syntetiska inlärningsprincipen	13
6.5.1 Fonologiska metoden	14
6.5.2 Bornholmsmodellen.....	14
6.5.3 Wittingmetoden.....	16
6.6 Analytiska inlärningsprincipen	17
6.6.1 Läsning på talets grund.....	17
6.6.2 Kiwimodellen.....	19
7. Problemprecisering	23
8. Metod	24
8.1 Val av metod	24
8.2 Urval.....	24
8.3 Genomförande	25
8.3.1 Enkäter	25
8.3.2 Intervjuer.....	25
9. Resultat och analys	25
9.1 Vilka metoder används i praktiken?.....	25
9.2 Hur används dessa metoder?	30
9.3 Varför används just dessa metoder?.....	32
9.4 Sammanfattning av undersökning	34
10. Diskussion	34
10.1 Metoddiskussion.....	41
11. Slutsats	42
Sammanfattning	42
Referenser	44

Bilaga 1: Enkätfrågor

Bilaga 2: Intervjufrågor

1. Inledning

Läs- och skrivinläringen har alltid varit ett aktuellt område inom skolan och utbildningsvärlden. Det pågår ständigt en debatt om elevers läs- och skrivkunskaper, vikten av läs- och skrivinläring och hur den skall genomföras. I tidsskriften *Skolvärlden* finns en artikel om läsforskare Per Fröjd skriven av Gunilla Ericson. Fröjd uttalar sig om läs- och skrivinläring i undervisningen och han påstår att goda kunskaper i läsning och skrivning är ett måste för en fortsatt kunskapsutveckling för eleverna (Ericson, 2005). Ejeman & Molloy påpekar i *Metodboken* att vikten av att vara välförtrogen med de olika metoderna är nästintill en nödvändighet för dagens pedagoger. Som pedagog kan det vara bra att ibland tänka efter om det är rätt metod som används. Det finns flera olika läs- och skrivinlärningsmetoder som utvecklats utifrån forskning, försöksverksamhet samt erfarenhet. De olika metoderna har likheter såväl som skillnader. Många av metoderna är rivaliserande och bygger på olika lärandeteorier. Några metoder är väldigt renodlade utifrån sin teori medan andra är en kombination av olika teorier. Det är upp till pedagogen att, utifrån den grupp som skall undervisas, välja vilken metod eller vilka metoder som passar bäst (Ejeman & Molloy, 1997).

I *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet 1994 – Lpo94* står det under mål och riktlinjer att skolan skall arbeta för en skola där alla elever utvecklar sin nyfikenhet och känner lust att lära. Eleverna skall även utveckla sitt språk så att det blir rikt och mångsidigt. Språket har grundläggande betydelse för lärandet, en väg till kunskap. I skolan skall elever ges möjlighet till att genom språket utveckla, använda samt inhämta kunskaper (Utbildningsdepartementet, 1994). I *Kursplaner för grundskolan* står det under ämnet svenska bland annat att läsa: för att aktivt kunna vara en del av samhället behöver man kunna använda det svenska språket i tal och skrift. Elever skall i skolans undervisning få möjlighet till att utveckla sina förmågor i att tala och lyssna samt läsa och skriva. Att ge elever goda möjligheter till att förbättra dessa färdigheter är en av skolans viktigaste uppgifter (Utbildningsdepartementet, 1998).

Samtidigt som läs- och skrivinläring är ett av de områden som Lpo94 lägger stort fokus på så är det även en av de svåraste uppgifterna för en pedagog att genomföra i praktiken. Det finns olika metoder att välja mellan. Förespråkare hävdar att vissa metoder är bättre än andra och de har många argument för att just den metoden skall användas. Under tiden på lärarutbildningen har jag träffat på många blivande pedagoger som känner att kunskapen kring läs- och skrivinläring inte är tillräcklig. Självförtroendet sviktar och många av dessa blivande pedagoger undrar om de kommer att klara av de krav som kommer att ställas på dem

i deras blivande yrkesroll. Är kunskapen tillräcklig i läs- och skrivinlärning? Vilka metoder bör användas i läs- och skrivinlärning? Hur används dessa läs- och skrivinlärningsmetoder i praktiken? Går det att använda mer än en metod? Är det tillåtet att blanda metoder? Detta är frågor som ställs hos många av de blivande pedagoger som jag har träffat på och jag har även ställt dem själv. Dessa frågor ledde fram till en forskningsfråga som behövde undersökas. Vilka läs- och skrivinlärningsmetoder används i praktiken, hur används de och varför?

2. Syfte

Syftet med uppsatsen är att urskilja vilka läs- och skrivinlärningsmetoder som används i praktiken på skolorna. Hur dessa metoder används av pedagogerna och varför de väljer att använda dem, är andra frågor som kommer att undersökas. Syftet med undersökningen är också att visa utbredningen av de olika läs- och skrivinlärningsmetoderna som används i undervisningen. Undersökningen kommer även att visa om läs- och skrivundervisningen i praktiken ser ut som aktuell forskning visat eller om den har förändrats.

3. Pedagogisk relevans

För pedagoger, och framförallt blivande pedagoger, kan det vara av stor vikt att få denna insikt kring läs- och skrivinlärningsmetoder. Kunskap inom området kan vara viktig att skaffa sig för att på bästa sätt kunna hjälpa elever att lära sig läsa och skriva. Om det visar sig att en viss metod är väl representerad i skolorna kan detta vara en antydning till den blivande pedagogen att det är en fungerande metod som skulle kunna användas. Om det skulle visa sig att de flesta pedagoger använder sig av en blandning av två eller flera metoder kanske det gör att den blivande pedagogen vågar blanda och varva metoderna. Förhoppningsvis skall denna undersökning ge blivande pedagoger en djupare kunskap i olika läs- och skrivinlärningsmetoder samt hur de används i praktiken.

4. Disposition

I forskningsbakgrunden kommer en kort genomgång av hur synen på lärandet har utvecklats genom historien. Mer ingående presenteras läs- och skrivinlärningsteorier samt resultat av tidigare undersökningar i ämnet. Därefter kommer några metoder och modeller för läs- och skrivinlärning att presenteras. Metoderna representerar de olika läs- och skrivinlärningsteorierna. I den empiriska delen kommer undersökningen att redovisas. En

jämförelse av undersökningens resultat kopplat till teorin kommer att göras i diskussionen. Efter detta kommer en slutsats och examensarbetet avslutas med en sammanfattning.

5. Begreppsdefinitioner

Två centrala begrepp inom läs- och skrivinläringen är syntetisk inlärningsprincip och analytisk inlärningsprincip. Därför ges definitioner av dessa för att förhindra eventuella missförstånd.

5.1 Syntetisk inlärningsprincip

Den syntetiska inlärningsprincipen eller syntetiska metoden går ut på att pedagogen undervisar läsinläring från fonem till ord och fraser. Fonem är de minsta språkliga ljudenheterna i talspråket som fyller en betydelseskiljande funktion. Man utgår från delarna till helheten. Metoder som bygger på denna teori är bland annat den fonologiska metoden och Bornholmsmetoden (Ejeman & Molloy, 1997). I uppsatsen kommer termen syntetiska inlärningsprincipen att användas.

5.2 Analytisk inlärningsprincip

Den analytiska inlärningsprincipen eller analytiska metoden som den också kallas innebär att pedagogen utgår i läs- och skrivinläringen ifrån helheten, fraser och ord som sedan bryts ner till mindre enheter, bokstäver och ljud. Delarna byggs sedan upp till en helhet igen. Metoder som bygger på denna teori kallas bland annat för helordsmetoden, ordbildsmetoden eller satsmetoden (Ejeman & Molloy, 1997). I uppsatsen kommer termen analytiska inlärningsprincipen att användas.

6. Forskningsbakgrund

De olika läs- och skrivinlärningsmetoderna bygger på olika lärandeteorier och läs- och skrivinläringsteorier. Nedan introduceras olika lärandeteorier och läs- och skrivinläringsteorier för att ge en förståelse för de olika läs- och skrivinlärningsmetoderna samt kunna placera in dem i ett teoretiskt sammanhang.

6.1 Lärandeteorier

Platon (427-347 f.Kr.) är, enligt Stensmo i *Pedagogisk filosofi*, en av våra första filosofer. Platon har en teleologisk filosofi, vilken innebär att allt har en mening, att allt är förutbestämt och att all kunskap är medfödd. De lärande skall själva upptäcka olika fenomen och reflektera över deras innebörd. Eleven lär sig att ifrågasätta och reflektera, lärandet medvetandegör. Pedagogen fungerar som en ledare som med hjälp av lämpligt ställda frågor förlöser den

kunskap som finns latent inom den lärande. Utbildningen sker genom lek och självverksamhet (Stensmo, 1994).

John Locke som levde och verkade under 1600-talet i England motsätter sig Platons teori. Locke menar att människan föds *tabula rasa*, som ett tomt ark. All kunskap lärs in genom varsebildningar av erfarenheter och tolkade sinnesintryck. Locke anser att läsinläring skall vara ett nöje och en lek. Elever skall inte tvingas till att läsa utan spontant vilja lära sig. Locke menade även att elevers korrekta handlingar skall befästas genom upprepad träning, övning ger färdighet. Lockes tankar och teorier lade grund för vad som idag kallas behaviorismen (Stensmo, 1994).

Jean Jacques Rousseau (1712-1778) var en fransk upplysningsfilosof. Han blev känd i Frankrike under 1750-talet. Rousseau anser att människan kan nå kunskaper genom att studera naturen och precis som Locke ansåg han att man utgår från sina sinnen när man lär sig något. Vidare menar Rousseau att människan följer en viss utveckling och att barns kunskapsförmåga följer en viss gång och att den inte kan påverkas av pedagogiska metoder. Enligt Rousseau kan människan skaffa sig kunskap genom handling och genom att bilda egna uppfattningar, inte genom en bok eller genom att lyssna på någon annan. Rousseau tycker även att barn skall få göra sina egna erfarenheter och lära sig av sina misstag, de skall observera, experimentera och dra egna slutsatser. Läraren skall låta eleven undersöka och ställa frågor som *hur*, *varför* och *kan du förklara*. Rousseau vill att barnet skulle vara i centrum och att varje barn skall lära utifrån sin nivå (Stensmo, 1994). Någon som hade många liknande tankar som Rousseau var Dewey som verkade i USA under framförallt första hälften av 1900-talet.

John Dewey (1859-1952) var en amerikansk filosof med ett pragmatiskt synsätt. En pragmatiker tror på handling och verksamhet. Precis som Rousseau menar Dewey att genom ett reflektivt tänkande erövrar eleven nya kunskaper samt att eleven lär av sina misstag. Dewey anser att vid inläring bör pedagogen lägga stor tyngd vid elevens behov och intressen, eleven skall vara i centrum. Dewey påstår även att den sociala interaktionen mellan elev och pedagog påverkar inläringen. Dewey förknippas ofta med uttrycket "learning by doing"; lärande genom praktiskt handlande. Skillnaden mellan Rousseau och Dewey är att Dewey tror på att man skall utvecklas mot framtiden medan Rousseau menar att man skall återgå till människans ursprungliga enkla livsformer. Dewey anser även att språket och det sociala samspelet spelar stor roll i barns lärande (Stensmo, 1994).

Jean Piaget (1896-1980) var en schweizisk forskare och har en kognitiv konstruktivistisk kunskapsteori, att den lärande skall vara aktiv. Piaget var aktiv från 1930-talet fram till sin

död. Hans teorier väckte stort gehör bland forskare och lärare och handlande bland annat om att lärandet är en aktiv process, där barn och unga erövrar kunskaper genom egna handlingar och erfarenheter. Piaget, liksom Rousseau, menar att läroprocessen är långsam och att barn följer en naturlig förutbestämd utveckling kopplat till sin ålder. Piaget anser även att man lär genom handling och betonade vikten av att man tidigt skall undervisa med hjälp av leken. I likhet med Rousseau och Dewey menar Piaget att elever i skolan skall få möjlighet till laborativt och konkret arbete. Det är eleven och inte pedagogen som skall vara aktiv (Stensmo, 1994).

Lev Vygotsky (1896-1934) anser även han att man lär genom handling men inte enbart genom handling utan även genom att tänka och reflektera samt genom ett socialt samspel. För Vygotsky, liksom Dewey, är språket och det sociala samspelet en stor faktor i elevers lärande. För Vygotsky gäller det även det skrivna språket. Till skillnad från Rousseau menar Vygotsky att man kan reflektera kring det någon säger eller kring det man läser i en bok och lära sig något utifrån det. Han arbetar för en skola för alla och för att alla skulle få möjlighet att lära sig läsa och skriva. När det kom till skriftspråket så är läsförståelsen och helheten det som är viktigt enligt Vygotsky (Stensmo, 1994). Han talar även om *potentiella utvecklingszoner*. Detta är kunskapsområden som eleverna har potentialen att med hjälp och stöd av läraren kunna uppnå. Denna kunskap kan eleverna utveckla tillsammans med andra. I gemensamma inläringssituationer lär sig eleverna att klara av saker med hjälp av en stödjande omgivning. Detta skapar trygghet hos eleverna vilket leder till en känsla av att kunna och lyckas. Senare kan eleverna även utveckla kunskaper när läraren inte är med (Björk & Liberg, 1999). Vygotsky var, som Piaget, verksam under 1930-talet. Enligt en föreläsning av Ottosson blev Vygotskys teorier inte uppmärksammade förrän på 1950-talet och först på 1970-talet började hans teorier anammas på allvar i skolorna i Sverige. Vygotsky menar att eleven lär genom olika sociala situationer och när eleven förändrar sitt deltagande från en liknande situation till en annan så visar det på inläring. Ottosson kallar Vygotskys teori för situationism. Vygotsky menar att man lär i samspel med andra. Skinner däremot ansåg att eleven lär genom upprepad träning oavsett den sociala situationen och ändrar sitt beteende först när han eller hon lärt sig något (Ottosson, 2006).

Burrhus F. Skinner, (1904-1990) var, enligt Åkerblom i *Läsinläring från teori till praktik*, en av de mest kända behavioristerna. Skinner menar att det enbart var mätbara kunskapsprocesser som bör observeras och forskas kring. Skinner anser att den elev som lär sig förändrar sitt beteende. Förändrar inte eleven sitt beteende betyder detta, enligt Skinner, att eleven inte lärt sig något. Den behavioristiska synen är atomisk, vilket innebär att man lär

från små enheter till helheten (Åkerblom, 1988). Marton och Booth skriver i *Om Lärande* att Skinner enbart är intresserad av hur eleverna förändrar sitt beteende vid inläring, varför det förändras spelar enligt Skinner ingen roll, till skillnad från Piaget och Vygotsky som ägnade sin forskning till att ta reda på hur vi lär, inte hur vi beter oss efter det att vi lärt (Marton & Booth, 2000).

6.2 Läs- och skrivinläringsteorier

Tidigare fanns det i stort sett två sätt att se på hur man lär sig att läsa. Antingen såg man det utifrån den behavioristiska teorin eller den kognitiva teorin. Behaviorismen är beteendeariktad vilket innebär att ett förändrat beteende är ett tecken på att man tagit till sig ny kunskap. Ett förändrat beteende är behaviorismens mål. Behaviorismen följer en viss ordning vid inläring. Den behavioristiska läsundervisningen börjar med ljud och bokstäver, de små enheterna och går därefter vidare till de större enheterna, ord och fraser. Behaviorismen har således ett syntetiskt synsätt på läsinläringen (Åkerblom, 1988). Skoog (2003) skriver om läs- och skrivinläring i sin artikel *Perspektiv på läsning och skrivning*. I artikeln förklarar Skoog det syntetiska synsättet på läs- och skrivinläring vilket enligt Skoog innebär att barn lär sig att läsa genom att systematiskt lära sig den alfabetiska principen och dess fonologiska struktur. Genom ljudning lär sig barnet att avkoda. Detta inlärningsätt kräver upprepad träning (Skoog, 2003). Dahlström ansåg i sin föreläsning att om man arbetar utifrån den behavioristiska teorin vid läsinläring innebär det att man först arbetar med teknikträning (delarna) och sedan läsförståelse (helheten) (Dahlström, 2006). Enligt behavioristerna kan barn i stort lära sig läsa oavsett ålder bara man följer den systematiska inläringen, det är således inte knutet till en viss ålder (Åkerblom, 1988).

Den kognitiva teorin däremot är kunskapsinriktad. Enligt teorin är det av stor vikt att veta *hur*; *hur* människan mottager ny information, *hur* denna information omvandlas till kunskap och *hur* beteendet sedan styrs av kunskapen. För de som arbetar med läsinläring utifrån den kognitiva teorin är läsförståelsen det viktigaste. Att läsa är att förstå. Den kognitiva teorin förespråkar läsinläring enligt den analytiska inlärningsprincipen. Man har ett holistiskt synsätt, genom att utgå från helheten som därefter bryts ner till de mindre enheterna (Åkerblom, 1988). Genom att utgå ifrån helheten får eleven en förståelse för texten och den blir meningsfull. På så sätt finner eleven motivation till att lära sig de enskilda bokstäverna och deras fonologiska struktur (Skoog, 2003). I *Läsundervisning praktik och teorier* beskriver Frost (2002) den analytiska inlärningsprincipens synsätt på hur man lär sig. Frost menar att äsinläring ligger väldigt nära hur man lär sig att tala, att det är ett naturligt led i

språkutvecklingen att lära sig läsa. Detta görs genom att man får läsa meningsfulla texter. Innebörden och förståelsen av texterna är det viktigaste och medvetenhet om fonem anses inte vara lika viktigt. Fonem är de olika ljud som ett ord består av. Analytiska förespråkare anser att man inte skall använda läseböcker utan ”riktiga” böcker, med ett helhetsperspektiv och en meningsfull text, för att skapa riktiga läsare (Frost, 2002). Enligt den kognitiva teorin anser man att barn kan lära sig att läsa först när man har fått en viss förståelse om språkets uppbyggnad och form utifrån helheten (Åkerblom, 1988).

Sedan 1970-talet spelar även det sociokulturella perspektivets roll in på hur man ser på läs- och skrivinläringen. Marton och Booth (2000) kallar det för det sociokulturella lärandet. Enligt Skoog (2003) kan man inte bara skilja på vilken metod som används utan framförallt i vilken situation som den används. Skoog menar att det är samspelet mellan pedagogen, eleven och metoden som skapar lärandeprocessen. Pedagogens syn på lärande och kunskap samt pedagogens förhållningssätt gentemot eleven påverkar lärandet. Även elevens tidigare erfarenheter och inställning är något som påverkar inläringen. Mellan dess olika faktorer måste ett samspel uppstå för att eleven skall lära sig läsa och skriva. Det är inte bara att lära sig själva kunskapen om skriftspråket när man ska lära sig att läsa och skriva. Det handlar om att lära sig att kommunicera och använda språket med andra människor i olika sammanhang. Man måste även lära sig att ta ställning utifrån sina erfarenheter och tolka den innebörd som skriftspråket har (Skoog, 2003). Här känner man igen Vygotskys teorier om lärande, att inläring handlar om samspel och reflektion i olika situationer.

6.3 Forskares åsikter kring läs- och skrivinläring och dess metoder

I *Skrivutveckling och undervisning* av Bergöö (m.fl. 1997) står det att läsa att tyngdpunkt bör läggas på elevernas egna erfarenheter och intresse vid läs- och skrivinläring. Elever skall lära sig att läsa och skriva genom att använda skriftspråket. Genom att skriva egna texter och läsa dessa texter utvecklar eleverna en förståelse för skriftspråket och dess uppbyggnad. Eleven utvecklas i sin egen takt och kan gå tillbaka och reflektera över det som han/hon tidigare själv skrivit. Genom detta främjas det självständiga tänkandet hos eleven. Pedagogens uppgift i svenskämnet är att låta eleverna få möjligheten att utveckla skriftspråket genom att använda det till att uttrycka sina erfarenheter. Eleverna skall även få möjlighet att reflektera över sina egna och andras erfarenheter. Språkanvändningen bör ske i meningsfulla situationer så att eleverna själva upptäcker vilka möjligheter skriftspråket har (Bergöö m.fl. 1997).

Även för Björk och Liberg (1999), som skrivit *Vägar in i skriftspråket*, är meningsfullhet viktigt. De menar att pedagogens roll i läs- och skrivinlärning är att få eleverna att bli motiverade och intresserade läsare och skrivare. Eleverna skall vilja, våga och kunna använda sig av skriftspråket på olika sätt. Precis som Bergöö anser de att elever lär sig genom handling, att läsa genom att skriva och att skriva genom att läsa. Vidare anser Björk och Liberg att man bör blanda olika metoder eftersom de syntetiska och analytiska inlärningsprinciperna stödjer varandra i elevers läs- och skrivinlärning. När den syntetiska inlärningsprincipen används bör detta göras genom lek. Användandet av skriftspråket måste vara meningsfullt för eleverna. Elever utvecklas i socialt samspel med andra, framförallt när det kommer till tal- och skriftspråk. Elever lär sig på olika sätt och därför bör undervisningen i läs- och skrivinlärning varieras. Genom att prova sig fram och få utvecklas i sin egen takt känner eleverna trygghet i de olika läs- och skrivsituationerna. Det är därför av stor vikt att pedagogen inte påpekar när eleven läser eller skriver ”fel” (Björk & Liberg, 1999).

Återigen pekar Liberg, i *Hur barn lär sig läsa och skriva*, på den största drivkraften vid elevers läs- och skrivinlärning: meningsfullhet och meningsskapande, framförallt i ett socialt sammanhang. Pedagogens måste därför skapa sammanhang där eleven känner att skriftspråket är meningsfullt och därmed får en inre lust till att vilja läsa och skriva. Pedagogens bör vara medveten om att vad som är meningsfull läsning och skrivning skiljer sig från elev till elev. Genom interaktion där pedagogen använder sig av skriftspråket får eleven en grundläggande förståelse för skriftspråkets principer. Då eleven får möjlighet att använda sig av skriftspråket utvecklas eleven i att läsa och skriva. Eleven lär sig skriftspråket genom att använda det i meningsfulla sammanhang, genom att skriva själv, läsa sina egna och andras texter samt samtala om texterna. Det är av stor vikt att pedagogen lär känna eleven innan läs- och skrivinläringen börjar för att kunna utgå ifrån elevens behov och förutsättningar. Pedagogens skall anpassa sig efter eleven oavsett var eleven befinner sig i sin utveckling. Vad pedagogen bör tänka på är att låta eleverna få prova sig fram och lära sig av sina erfarenheter och sina misstag men undvika att tala om för eleven vad och hur den ska göra (Liberg, 1993).

Metodiklärarna Ejeman och Molloy (1997) samtycker med Björk och Liberg om att det inte finns en enda läsinlärningsmetod som fungerar utan flera. Elever har olika behov och lär på olika sätt. Pedagogens bör behärska flera olika metoder för att kunna hjälpa sina elever på bästa sätt. Vidare menar de att inte någon av metoderna är överlägsen den andra vid läsinlärning utan de olika metoder kan med fördel kombineras på olika sätt. Här får Ejeman och Molloy stöd av Frost (2002) som också menar att både den syntetiska inlärningsprincipen och den analytiska inlärningsprincipen har delar som är bra för läs- och skrivinläringen.

Frost anser att pedagogen behöver variera sin undervisning för att tillgodose olika elevers förutsättningar. Elever lär sig på olika sätt och behöver inte alltid samma stöd vid samma tidpunkt. Därför menar Skoog (2003) att en pedagog behöver ha en bred och djup kunskap i olika läs- och skrivinlärningsmetoder. Pedagogen bör kombinera den syntetiska inlärningsprincipen med den analytiska inlärningsprincipen för att tillgodose elevernas olika förutsättningar och behov.

Dahlström (2006) lyfte i en av sina föreläsningar fram att inom den analytiska inlärningsprincipen arbetar man även med de mindre enheterna. Pedagogen utgår från helheten och sedan bryter ner till mindre delar, fonem och bokstäver, och återgår sedan till helheten. När man återgår från de mindre delarna till helheten arbetar man efter den syntetiska inlärningsprincipen. Dahlström (2006) anser att den analytiska inlärningsprincipen är komplett, genom att den går ifrån helhet till delar och sedan tillbaka till helheten.

6.4 Tidigare undersökningsresultat

Forskning tyder på att elevers fortsatta språkutveckling i stor grad hänger på deras första lärandemöte med skriftspråket. Det är således av stor vikt att detta första möte ger eleven en positiv inställning till skriftspråket (Skoog, 2003). För att utveckla skriftspråket skall mycket av tiden i skolan läggas på läsning av skönlitteratur och eget skrivande. Resultat och analyser av observationer visar på att helheten och förståelsen är av stor vikt för elevernas läs- och skrivinläring (Bergöö m.fl. 1997).

Den syntetiska inlärningsprincipen är den teori som har varit dominerande under lång tid när det gäller läs- och skrivinläringen i skolan (Åkerblom, 1988). Tidigare forskning av Skolverket, som redovisas i *Metodboken* (Ejeman & Molloy, 1997), visar att övervägande delen av lärarkåren anser att den analytiska teorin ligger till grund för de metoder som de använder sig av. Av de 20 pedagoger som deltog i undersökningen 1992 svarade 17 av dem i enkäten att eleverna inte måste kunna ljuda samman olika fonemen till ord för att ta sig an meningsfulla texter. Hälften av pedagogerna sade sig använda en metod som grundar sig på den analytiska inlärningsprincipen. De observationer som senare gjordes i klassrummen motsäger dock detta. Här framkom det att pedagoger som påstod sig till övervägande del använda sig av metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen i praktiken använde sig lika mycket av metoder som grundar sig på den syntetiska inlärningsprincipen (Ejeman & Molloy, 1997).

I *Lärande i praktiken* av Säljö (2000) framgår det att sedan i slutet på 70-talet har forskningen kring läs- och skrivinläringen även börjat betrakta lärandet utifrån det sociokulturella perspektivet. Sociokultur skapas av vår omgivning och den beror på vilka människor som finns i omgivningen och deras skiftande kulturella bakgrund (Säljö, 2000). Utifrån detta perspektiv försöker man visa att det är i samspelet med andra människor och den skrivna texten som eleven utvecklar sitt skriftspråk (Skoog, 2003). Andra aspekter spelar även in, såsom elevens intresse, motivation och tidigare erfarenheter av skriftspråket. Språket, såväl skrift- som talspråket, lärs in genom interaktion med andra i omgivningen. En viss gren av forskningen anser att sättet att lära sig skriftspråket på visar på stora likheter med sättet för att lära sig talspråket. Det finns dock andra inom forskningen kring läs- och skrivinläringen som menar att det inte finns några större likheter. Dessa forskare anser att skriftspråket är svårare och mer komplext än talspråket. Eleven måste ha uppnått en större mognad och kunskap om språket för att lära sig att läsa och skriva (Liberg, 1993).

Liberg, (1993) hänvisar till en studie som har gjorts kring olika metoder för läs- och skrivinläring. I studien jämfördes den fonologiska metoden, den traditionella ljudningsläran, med LTG (läsning på talets grund). I de tio olika klasserna som ingick i studien jämfördes elevernas kunskaper i läsning och skrivning. Enligt studien fanns det inte någon större skillnad på elevernas läs- och skrivförmåga beroende på inlärningsmetod. Liberg ifrågasätter dock studien då den endast genomförts med tio klasser. I studien går det även att urskönja att pedagogerna i de olika klasserna inte skiljde sig alltför mycket i sin undervisning, man höll sig inte alltid enbart till en av metoderna. Vidare menar Liberg att man inte kan jämföra de olika metoderna utifrån samma testmetoder. Trots detta anser Liberg att det kan finnas en antydning till att resultatet av studien kan vara delvis riktigt. Metoden i sig spelar kanske inte någon större roll utan det viktigaste är att den enskilde elevens förutsättningar och behov tillgodoses på bästa sätt av pedagogen (Liberg, 1993).

6.5 Syntetiska inlärningsprincipen

Den syntetiska inlärningsprincipen innebär alltså att man utgår ifrån delarna: bokstäver, ljud eller stavelser. Den syntetiska inlärningsprincipen kallas ofta bland lärarna ljudningsmetoden eller delmetoden. Enligt denna metod lär man sig att läsa genom att sammanföra delarna, bokstäver, ljud eller stavelser till ord, fraser och meningar (Ejerman & Molloy, 1997). Det finns flera olika metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen. Här kommer några av dessa presenteras, nämligen den fonologiska metoden, Bornholmsmodellen och Wittingmetoden.

6.5.1 Fonologiska metoden

Den fonologiska metoden utgår ifrån de små enheterna i språket, ljud och bokstäver. Ofta bär de ingen betydelse för eleverna. Eleven lär sig bokstävernas form och ljud och sätts sedan samman till större enheter, ord och fraser, först då får orden och fraserna en betydelse för eleven. I metoden läggs tyngdpunkten på avkodningen. Förespråkarna menar att det annars blir en gissningslek från elevens sida. Vid inläringen av en ny bokstav får eleven först lära sig att lyssna till det enskilda ljudet och skall sedan efterbilda ljudet korrekt. Eleven får sedan träna sig i att känna igen bokstaven och kunna forma den. Inläringen av bokstäverna följer inte den alfabetiska ordningen utan en annan specifik ordning följs som ska underlätta lärandet för eleven. Eleven tränar in en god sammanljudningsteknik. Man arbetar med bokstäverna i en sådan ordning att förväxlingar undviks. Bokstaven *u* låter väldigt likt bokstaven *y*, därför lärs de aldrig in efter varandra. Talmotoriskt är bokstaven *b* väldigt lik bokstaven *p* samt att *p*, *d* och *b* är lika varandra utseendemässigt. Därför placeras de långt ifrån varandra i inlärningsföljden. Detta är ett led i att undvika sammanblandning för eleven. Vid varje ny bokstav måste övningarna innehålla moment i träning av hörsel, tal, syn och skrivmotorik. Det är därför av stor vikt att pedagogen använder många allsidiga övningar för att tillgodose elevers olika sätt att lära. När eleven behärskar ett visst antal bokstäver, till ljud och form, börjar processen med att sammanfoga olika bokstäver till ord. Eleven skall lära sig att tolka bokstäverna korrekt, para ihop rätt ljud med rätt bokstav. De måste också ha en förståelse för att man läser från vänster till höger. Svårast är dock sammanljudningen av de olika ljuden. Här är det viktigt att eleven får god tid på sig att komma på hur man sammanljuder. Som pedagog gäller det att man är uppmärksam på elevers tal, syn och hörsel. Har eleven svårigheter eller problem inom dessa områden måste hjälp sättas in tidigt (Ejeman & Molloy, 1997). Liberg ansåg att det är en förutsättning att en elev är kunnig och tålmodig för att kunna lära sig att läsa och skriva genom den fonologiska metoden. Därför menar Liberg att en analytisk metod är att föredra (Liberg, 1993).

6.5.2 Bornholmsmodellen

Häggström och Lundberg har tillsammans skrivit boken *Språklekar efter Bornholmsmodellen*. Bornholmsmodellen utgår ifrån den syntetiska inlärningsprincipen. Metoden används för att ge elever kunskap om språkets fonologiska uppbyggnad. Från början utarbetades metoden av Ingvar Lundberg men metoden utvecklades framförallt av dansken Jörgen Frost som byggde upp ett stort arbetsmaterial. Detta gjordes genom en stor vetenskaplig undersökning under fyra år på Bornholm, därav namnet Bornholmsmodellen. Modellen bygger på att stimulera

elevernas språkliga medvetenhet vilket han förebygga att elever senare hamnar i läs- och skrivsvårigheter.

Enligt Bornholmsmodellen skall man börja stimulera elevernas språkliga medvetenhet redan i förskoleklass genom olika språklekar. Varje dag under en period av åtta månader använder sig klassen av språklekar. Detta ger eleverna en förförståelse inför läs- och skrivinläringen. I början av årskurs ett repeterar klassen språklekarna i åtta veckor. Modellen är uppbyggd så att de första språklekarna som presenteras för eleverna är enkla ljudlekar. Efter hand ökar svårighetsgraden och detta leder till olika lekar med rim och ramsor samt ord och stavelselekar. Förespråkarna för Bornholmsmodellen menar att eleverna ska tycka att det är lustfyllt att leka med språket. I lekarna hjälper pedagogen och uppmuntrar de elever som behöver detta. Det är viktigt att alla elever känner sig duktiga och att de känner att de lyckas. Lundberg menade att det talade språket är en väg till skriftspråket även om skriftspråket är en kulturell konstruktion. För att lära sig att läsa och skriva krävs det en planerad och medveten undervisning. Enbart en förståelse för det talade språket räcker inte för att läsa sig att läsa och skriva enligt Lundberg. Eleven måste förstå skriftspråkets funktioner och ha en förståelse för hur ord delas upp i olika ljud, fonem. Här har språklekarna sin funktion. Genom lekarna får eleverna en förståelse för ordens segmentering, hur orden är indelade i olika fonem. Och lär sig så småningom att avkoda skriftspråket.

Bornholmsmodellen använder sig av en rad olika lekar för att eleverna ska tycka det är roligt samt för att försöka täcka varje elevs individuella behov. Lekarna följer en viss ordning, ett schema, för att underlätta inläringen för eleverna. Det börjar med lyssnandelekar där uppmärksamheten riktas mot ljud i allmänhet. Efter det följer lekar med rim och ramsor som utvecklar elevernas förmåga att lyssna till ljudets uppbyggnad i språket samt att skilja på innehåll och form. I en del lekar tar man upp jämförelser av ord och meningar där elevens uppmärksamhet skall vara riktad mot ordens skriftliga uppbyggnad. Sedan fortsätter pedagogen med lekar som utgår ifrån ordets stavelser för att utveckla elevernas förståelse för ords olika stavelser. Lekarna efter det bygger på det första ljudet i ordet och från det går man till lekar om ords olika fonem. De sista lekarna, enligt ordningsschemat, är betoningsövningar. Dessa övningar hjälper eleverna att bli uppmärksamma på ords olika betoningar och hur betoningen kan varieras (Häggström & Lundberg, 1994).

6.5.3 Wittingmetoden

Wittingmetoden som även kallas den psykolingvistiska metoden är en läs- och skrivinlärningsmetod som är uppkallad efter skaparen Maja Witting. Wittingmetoden har som Bornholmsmetoden sin utgångspunkt i den syntetiska inlärningsprincipen. I Wittingmetoden lär sig eleverna läsa utifrån de mindre enheterna, de fonologiska enheterna, i språket. Metoden är uppdelad i två centrala områden, nyinläring och ominläring. Nyinläring är för elever som lär sig att läsa och skriva för första gången medan ominläring är elever som p.g.a. läs- och skrivsvårigheter måste lära om (Ejeman & Molloy, 1997). I uppsatsen kommer enbart området för nyinläring att bearbetas.

Metoden är indelad i tre faser, förberedelsearbetet, den egentliga läs- och skrivinläringen samt den självständiga läsningen och skrivningen.

I förberedelsearbetet skall elevernas språkljudsbegrepp främjas. Eleverna skall göras uppmärksamma på ljud, de får lära sig att spåra och identifiera ljudkällor. Detta leder till att eleverna intresserar sig för de olika ljud som finns i språket. Efter det börjar eleverna bearbeta rim och ramsor. De laborerar med olika ord och först efter det att eleverna blivit språkljudsmedvetna introduceras bokstäverna.

Den andra fasen, den egentliga läs- och skrivinläringen, inleds med symbolinläringen. Det är här elevernas fonologiska medvetenhet skall ge dem förståelse för vilka ljud som hör ihop med vilken symbol, bokstav. Eleverna befäster kunskapen av sambandet mellan ljud och bokstav och lär sig att forma bokstäverna korrekt. Witting menar att det är av stor vikt att eleven befäster kunskapen innan man går vidare och anser även att det är viktigt att eleven själv är medveten om vad han/hon kan och inte kan. När eleven har förståelse för sambandet mellan språkljudet och bokstaven för i stort sett alla bokstäverna i alfabetet börjar sammanljudningen. I sammanljudningen övar eleverna på att sammanljuda olika bokstavskombinationer, med eller utan betydelse. Nästa steg är att läraren säger en sammanljudning av en bokstavskombination och eleven skall genom tyst ljudning komma på vilka bokstäver som ingår i sammanljudningen och skriva dessa på papper. Eleven får sedan fritt associera till dessa språkstrukturer. Det kan vara bokstavskombinationer så som *as*, *os*, *ös* och *es*. En del kombinationer har en betydelse i sig själv medan andra inte har det. Eleven skall utifrån sina egna erfarenheter prova att skapa ord byggda på bokstavskombinationen. *Es* kan då bli *hes* för en elev och *res* för en annan. Syftet är att eleverna skall bearbeta sitt ordförråd. I fas ett och två samtals det mycket kring språket och elevernas erfarenheter. De får träna sig i att uttrycka sina tankar och åsikter samt att argumentera för dem.

I den sista fasen skall eleverna utveckla sitt självständiga läsande genom att läsa skönlitterära böcker samt faktaböcker. Även elevernas skrivande skall utvecklas, detta görs genom att de får skriva fritt och prova sig fram. Läraren stödjer eleverna genom att ge dem stavningsprinciper och regler för stavning. Eleverna blir stegvis bättre och utvecklas i sin egen takt till läsare och skrivare (Ejeman & Molloy, 1997).

6.6 Analytiska inlärningsprincipen

Den analytiska inlärningsprincipen, som även kan kallas helordsmetoden, ordbildsmetoden eller satsmetoden, utgår ifrån helheter. Till skillnad från den syntetiska inlärningsprincipen så utgår man från hela ord, fraser och meningar. Viktigast är innehållet och läsförståelsen, helheten bryts ner till delarna som bearbetas och sedan sätts ihop till en helhet igen. Lärarkåren i Sverige brukar kalla principen helordsmetoden och i Nya Zeeland kallas den för Whole Language. Helordsmetoden och Whole Language blir härefter presenterade och sedan följer metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen, nämligen Läsning på talets grund, Kiwimodellen och Running Records.

Helordsmetoden och Whole Language utgår från helheten, som är textens innehåll. Helheten bryts sedan ner till fraser och ord och till sist bearbetas de minsta enheterna, så som ljud och bokstäver. Det är vid förståelsen av texten som tyngdpunkten läggs i den analytiska inlärningsprincipen. Förespråkarna för denna princip menar att om inte vikten läggs vid förståelse utan enbart vid avkodning så är det risk för att läsningen inte blir meningsfull för eleverna. När helordsmetoden används skall eleverna få, för dem, meningsfulla texter med känt innehåll som underlättar förståelsen. Inläringen börjar med kända ord, till exempel elevens namn eller syskons namn eftersom detta är ord som eleverna ofta vill arbeta med. Genom analys bryts sedan fraser och ord ner till mindre enheter, ljud och bokstäver och på så sätt lär sig eleven hur språket är uppbyggt. Elev och pedagog samtalar kring ordet, vilka ljud hörs, känns några bokstäver igen. Eleven kan få ordet på en lapp, läsa det, klippa isär varje bokstav för sig och sedan bygga upp ordet igen. Eleven får skriva ordet och läsa det ännu en gång (Ejeman & Molloy, 1997:70f).

6.6.1 Läsning på talets grund

Läsning på talets grund, kommer i uppsatsen härnäst benämnas som LTG. LTG är en läsinlärningsmodell som bygger på den analytiska inlärningsprincipen och utgår ifrån elevernas eget språk. Leimar skapade idén och metoden till LTG och är författare till boken *Läsning på talets grund*. Leimar menar att skolan bör ha en friare läsmetodik, en läsinlärningsmetod bör främja individualisering och utgå ifrån elevens lust att vilja lära.

Vidare anser Leimar att om pedagogen utgår ifrån elevens egna erfarenheter har eleven lättare för att förstå och lära. Metoden utgår ifrån den meningsbärande frasen, elevens eget språk. Eleven blir medveten om språkets uppbyggnad genom att samtala och analysera det talade språket och får vara med att se och ljuda till när deras egna talade ord blir till skrift. Genom att ta upp gemensamma upplevelser från andra ämnen, till exempel samhälls- och naturvetenskapliga, integreras dessa upplevelser med läsinläringen. Metoden byggs upp på fem faser, samtalsfasen, dikteringsfasen, laborationsfasen, återläsningsfrasen och efterbehandlingsfasen.

Samtalsfasen, som är den första fasen, är till för att bygga upp ”ordmaterial”. Eleverna samtalar om någonting, det kan vara något de upplevt gemensamt eller något som alla har erfarenhet av, det kan vara en händelse eller en situation. Pedagogen väljer ämne, t.ex. *Skolvägen* eller *Gamla människor*. Eleverna samtalar om ämnet och skapar tillsammans ett stort ordförråd. Elevernas talspråk utvecklas och de lär sig att formulera sina tankar och åsikter samtidigt får de reflektera över sina erfarenheter i ämnet samt jämföra sina erfarenheter med de andra elevernas erfarenheter.

Nästa fas blir dikteringsfasen, denna fas kan komma i nära anslutning till samtalsfasen eller någon dag senare. Här får eleverna utifrån samtalsfasen tillsammans diktera en text som läraren skriver på ett blädderblock. Varje mening formuleras och godkänns av eleverna innan läraren skriver den. Eleverna ljudar orden samtidigt som läraren skriver och ljudar högt. När frasen eller meningen är skriven läser man den högt tillsammans. Detta är ett sätt att få fram den naturliga intonationen i orden. Genom att texten läses upp högt tillsammans och genom att eleverna vet vad som står i texten underlättas den fonetiska tydningen för eleverna. Målet med detta är att skapa en förståelse hos eleven för sambandet mellan det talade ordet och den skrivna texten, samt för sambandet mellan ljudet och den skrivna bokstaven. I fasen får eleven klart för sig hur skriftspråket byggs upp, de ser att man skriver och läser från vänster till höger, att det finns mellanrum mellan orden samt hur man använder sig av stor bokstav och punkt.

Den tredje fasen är laborationsfasen som vanligtvis förekommer en eller två dagar efter dikteringsfasen. Det börjar med att eleverna läser den text de gemensamt skrivit. Alla eleverna kan texten eftersom de har skrivit den själv. Vissa elever läser verkligen medan andra ”följer med” eller ”läser utantill”, dessa elever upplever det som om de kan läsa. Pedagogen har förberett lektionen genom att skriva ned en bokstav, ett ord eller en fras på små pappersremsor. Remsorna delas ut till eleverna. som får leta upp den bokstav, det ord eller den fras som de har fått på sina remsor i den gemensamt skrivna texten. Eleverna är aktiva

och lär av varandra. Vid utdelning av remsorna har pedagogen en möjlighet att individualisera svårighetsgraden för varje elev, utan att ”utpeka” någon elev.

Återläsningsfasen, som är den fjärde fasen, sker dagen efter laborationsfasen. Varje elev får en kopia av den gemensamt skrivna texten. Tillsammans läser pedagogen enskilt med varje elev och kan på det sättet hjälpa eleven på de ställen som det behövs i texten. De ord som eleven kan och läser bra blir understruken. Eleven får lika många ordkort som det har gjorts understrykningar i texten. Dessa ordkort kommer sedan att användas i nästa fas. Under tiden övar de andra eleverna eller ritar bilder till texten. Även i denna fas kan undervisningen individualiseras genom att bättre läsare får de svårare orden understruken. De som har svårare för att läsa får kanske godkänt för *sol* trots att det stod *solen*, den eleven får då en chans att vidare bearbeta ordet.

Omedelbart efter läsningen börjar eleven med nästa fas, efterbehandlingsfasen. Eleven läser de ord som blivit understruken och som behärskas av eleven. På ordkorten skriver eleven in dessa ord. Om eleven vill kan bilder ritas till ordet. Sedan läser eleven orden på korten. Kortet läggs i elevens ordsamlingslåda som har ett alfabetiskt register. Nästa dag plockas korten fram och läses upp för läraren, eleven anger även de olika ljud som finns i ordet. Om eleven har många kort i sin ordsamlingslåda kan han eller hon få som uppgift att bilda olika meningar. En vecka är lagom arbetstid för att gå igenom de fem faserna i ett ämne.

Eleverna möter från början alla bokstäverna i alfabetet, de lärs inte in i en speciell ordning utan varje elev ”tar till sig” bokstäverna en efter en i takt med att eleven är mogen för det. Parallellt med läsinläringen får eleverna skriva fritt. Enligt metoden utvecklas läsning och skrivning hand i hand. Eleverna stimuleras till att läsa genom att böcker finns tillgängliga för dem hela tiden i klassrummet (Leimar, 1974).

6.6.2 Kiwimodellen

Kiwimodellen som även kallas *Storbok och lillbok*, utvecklades på Nya Zeeland av Don Holdaway. Modellen bygger på den analytiska inlärningsprincipen och utgår ifrån helheten. Enligt Björk och Liberg (1999) ger modellen alla barn stimulerande och rolig läsning, oavsett elevernas nivåskillnader i läsning. Modellen hjälper elever att lära sig läsa samt utvecklar deras kunskaper i läsning. Det finns flera olika läromedelsförlag som ger ut olika ”storbok och lillbok”. Storboken är en stor bok med stor text som används vid gemensam läsning. Lillboken är en mindre variant som används vid enskild läsning. Det finns böcker med sagor

och berättelser men även faktaböcker som bygger på kiwimodellen. Det finns även böcker som integrerar skrivning och brukar gå under benämningen *Att läsa och skriva tillsammans*.

Kiwimodellen delas in i tre faser. I första fasen, upptäckarfasen, läser eleverna tillsammans med pedagogen i den stora boken. I utforskarfasen, som är den andra fasen, får eleverna möjlighet att analysera storboken tillsammans med pedagogen. Den tredje och sista fasen är den självständiga fasen. Eleverna "läser" själva ur lillboken eller storboken, enskilt eller i mindre grupper. I denna fas är det så att en del elever verkligen läser texten medan andra elever "läser" texten genom att de minns texten.

Syftet med upptäckarfasen är att ge eleverna en hel och meningsfull text. Eleverna får lyssna på texten, se hur texten ser ut och samtidigt får de en upplevelse som de senare kan referera till. Det är viktigt att pedagogen försöker skapa förväntningar på boken när den presenteras. Detta gör att eleverna blir nyfikna och gärna vill ta del av boken. Tillsammans samtalar klassen om boken, vad den heter, vad eleverna tror den handlar om, hur framsidan ser ut. Pedagogen kan även berätta vad huvudpersonerna i boken heter. Genom samtalet skapas intresse för boken. När pedagogen läser i boken och skall vända blad, skapar pedagogen förväntningar och förståelse om eleverna får svara på vad de tror kommer att hända på nästa sida. Detta hjälper eleverna att förstå innehållet bättre. Vid högläsningen är det av stor vikt att läsningen görs med engagemang samtidigt som det är klart och tydligt. Vid läsningen följer pedagogen texten ord för ord med en penna eller en liten pekpinne. Eleverna både hör och ser ordet och kan på detta sätt skapa sig ordbilder. Bilderna hjälper eleverna att förstå och minnas texten, vilket hjälper dem när de senare skall läsa texten själva. Pedagogen kan under läsningen i bilderna peka ut saker och företeelser som finns i texten. Efter att pedagogen läst texten för eleverna körläser eleverna och pedagogen tillsammans texten. Pedagogen läser och pekar på orden och eleverna läser med efter egen förmåga. En del elever läser all text medan andra läser vissa ord. Alla elever försöker och är delaktiga genom att ha full uppmärksamhet på texten. Syftet med fasen är att hjälpa eleverna att upptäcka ord och ordbilder samtidigt som de får en upplevelse genom textens innehåll. Det skall vara en spännande och rolig läsoplevelse där eleverna upplever glädje och förväntan samtidigt som de skapar sig erfarenheter om skriftspråket. Efter den gemensamma läsoplevelsen bearbetas innehållet. Eleverna kan få rita bilder som illustrerar händelseförloppet i berättelsen, eller så kan de dramatisera berättelsen. Elever som vill kan även få skriva om berättelsen. Genom att skriva skapas en förståelse för skriftspråkets uppbyggnad vilket främjar deras läsning.

Nästa fas är utforskarfasen vars syfte är att ge eleverna en förståelse för sambandet mellan bokstavssymbolen och ljudet samt hur man ljudar samman bokstäver till ord. Elever som

redan kan läsa behöver inte delta i denna fas om de inte vill. Om det inte är spännande och utmanande är det risk för att dessa elever tycker att det är tråkigt. Dessa elever kan då fortsätta att bearbeta sina bilder och texter från fas ett. Vill de vara med är det viktigt att pedagogen hjälper dem att se sådant som de inte varit medvetna om tidigare för att kunna utveckla deras kunskap om skriftspråket. Utforskarfasen börjar dagen efter upptäckarfaset genom att texten läses tillsammans igen. Texten kan läsas flera gånger, gärna på olika sätt. Ett avsnitt kan läsas av en elev medan ett annat avsnitt läses av alla eleverna tillsammans. Alla ska tycka det är roligt och det gäller att pedagogen är uppmärksam på när eleverna börjar förlora uppmärksamheten. Eleverna får lära sig hur man känner igen ord och hur man ljudar samman. Detta sker genom laborativa övningar som inte är för tekniskt upplagda, eleverna får inte glömma att det är läsning de håller på med. Dessa övningar bör därför gå i lekens tecken. Eleverna får utforska texten utifrån vad de finner intressant. Det kan vara allt från återkommande bokstäver och ord, ord som rimmar eller bokstävernas form som skapar intresse hos eleverna. Eleverna pekar i boken, analyserar och diskuterar. Det kan till exempel vara att en elev pekar ut ordet *hoppa* i texten. Eleverna räknar efter och ser hur många gånger ordet finns med i texten. En annan elev kanske då lägger märke till att det även finns *pp* i *pappa*. Eleverna undersöker nu hur många ord i texten har *pp* i sig. Eleverna kan undersöka hur många ord det finns i meningarna, vilket ord är vanligast i texten. Eleverna kan jämföra långa ord med korta ord, ord som rimmar och bokstäver som inte alltid låter på samma sätt samt andra jämförelser. Genom detta skapar eleverna en förståelse för skriftspråket och utökar sitt förråd av ordbilder. Eleverna skall lära sig att känna igen orden och ordbilderna även utanför sitt sammanhang i texten. På små lappar och kort skrivs ord från texten. Dessa lappar och kort används i olika övningar och lekar. Syftet är att eleverna skall kunna lära sig att läsa dessa ord genom att enbart kasta en blick på dem.

I den självständiga fasen, den sista, används lillboken. Eleverna får nu prova på att läsa på egen hand. En del elever har knäckt koden och läser verkligen texten. Andra elever har ännu inte kommit dit i sin utveckling utan "läser" från minnet. Dessa elever tar ofta hjälp av bilderna men har även en del ord som de läser som ordbilder. Genom att ha samtal i klassen om textens innehåll skapas hos eleverna en vilja att lära sig läsa. Ibland läser eleverna tillsammans med klasskamrater eller läraren, vilket gör att de utvecklas med hjälp av andra. Detta är vad Vygotsky kallar den potentiella utvecklingszonen, att tillsammans med andra utvecklas och lära sig. Stödet från pedagogen och klasskamraterna är viktigt för elevens utveckling. Det gäller att pedagogen har stor kännedom om var varje elev befinner sig i läsutvecklingen. Utifrån detta kan pedagogen individualisera undervisningen. Elever som

befinner sig i samma läsutvecklingsstadium delas in i mindre grupper. Läshandledningen i varje grupp anpassas efter elevens behov. Pedagogerna skall försöka undvika att lotsa eleven utan istället låta eleven prova sig fram och ta eget ansvar för sitt läsande samtidigt som pedagogerna finns till hands som stöd. Vid vissa tillfällen delas eleverna från olika läsutvecklingsstadier in i samma grupp där syftet är att eleverna skall lära av varandra. Syftet med den självständiga fasen är att eleverna skall utveckla sin läsning, få flyt i läsningen samt känna sig som läsare (Björk & Liberg, 1999).

6.6.2.1 Running Records

I artikeln *Running records – en metod att systematiskt följa barns läsutveckling* av Ozanne (1996) beskrivs metoden Running Records. Running Records är en Nya Zeeländsk metod som bygger på Whole language. Mary Clay har arbetat fram metoden som bygger på att följa elevens läsutveckling och se deras lässtrategier. Running Records betyder löpande anteckningar och går ut på att pedagogen medan eleven läser gör anteckningar om hur eleven läser. Med hjälp av metoden kan pedagogen få veta vilken läsutvecklingsnivå som eleven befinner sig på. Metoden är även en hjälp att finna böcker som är en lagom utmaning för eleven. Genom detta arbetssätt kan pedagogen ta reda på hur eleven kan utveckla sin inläring.

Pedagogen börjar med att välja en bok åt eleven utifrån elevens läskunskap. Boken kan vara ny för eleven eller vara en känd text. Elev och pedagog diskuterar titeln och samtalar om vad de tror boken handlar om. Eleven läser sedan boken högt och följer samtidigt texten med fingret i den takt eleven läser. Pedagogerna antecknar under tiden på ett papper om hur eleven läser efter ett speciellt system som består av små bockar och kodord. Pedagogerna frågar efteråt eleven om texten för att se om denne har förstått texten. När eleven inte är närvarande analyserar pedagogen anteckningarna och studerar de fel som eleven gjort vid läsningen och bedömer dessa. Utifrån bedömningarna räknas en rättprocent ut. Om eleven har mindre än 90% rättprocent så är det ett tecken på att boken var för svår. Ligger elevens rättprocent mellan 90 till 94% så är boken lagom utmanande för eleven. Är det så att elevens rättprocent överstiger 95% så är boken för lätt för eleven och denne kräver en mer utmanande bok för att utveckla sin läsning. Vid analysen räknar pedagogen även ut en självvärtningsprocent. Självvärtningsprocent är när eleven kommer på sig själv med att läsa fel och rättar sig själv. Om eleven har en hög självvärtningsprocent kan pedagogen tolka detta som att eleven troligen läser för förståelse. Pedagogerna skall dock inte lägga alltför stor vikt vid rättprocenten och självvärtningsprocenten utan se det som en vägledning. Pedagogerna måste alltid reflektera över

resultaten och framförallt vad orsaken till resultaten kan vara. Pedagogen sammanfattar analysen och ritar in denna i ett läsutvecklingsdiagram. I diagrammet kan pedagogen se läsutvecklingen hos varje elev. Running Records använder sig även av storbok och lillbok precis som Kiwimodellen. Eleverna skriver hela tiden i klassrummet, från första skoldagen. Enligt metoden så kommer elevernas skrivinläring automatiskt utvecklas i takt med deras läsinläring.

Reading Recovery är ett specialundervisningsprogram som ingår i Running Records. De elever som efter första skolåret inte uppnått önskvärd nivå i läs- och skrivinläring får arbeta utifrån detta program. Reading Recovery innebär en intensiv träningsperiod för eleverna. Under 12-20 veckor arbetar en pedagog varje dag i 30 minuter med eleven (Ozanne, 1996). Clay menar i boken *Reading Recovery* att specialundervisningsprogrammet kan vara en andra chans att lära sig läsa och skriva (Clay, 1993).

7. Problemprecisering

För att få kunskap om vilka läs- och skrivinlärningsmetoder som används i praktiken, hur de används och varför behöver en del frågor besvaras. Forskningsbakgrunden har givit den grundläggande kunskap om olika lärandeteorier, läs- och skrivinlärningsmetoder samt forskares syn på läs- och skrivinläring som behövs för att kunna genomföra en empiriskundersökning. De frågor som behöver besvaras för att uppsatsens syfte skall uppnås är:

- ◇ Vilka läs- och skrivinlärningsmetoder används i praktiken?
- ◇ Finns det någon metod som används i större utsträckning än någon annan och i så fall vilken?
- ◇ Hur används metoderna i praktiken?
- ◇ Finns det lärare som blandar olika metoder och i så fall hur?
- ◇ Vilka faktorer påverkar deras metodval?

8. Metod

För att få veta vilka läs- och skrivinlärningsmetoder som används i praktiken använde jag mig av en kvantitativ undersökningsmetod, enkäter som delades ut till pedagoger på olika skolor. För att få veta hur dessa läs- och skrivinlärningsmetoder används och för att få veta varför valet föll på dessa metoder så genomfördes även individuella intervjuer med verksamma pedagoger.

8.1 Val av metod

Valet föll på att göra en kvantitativ undersökning som, enligt *Forskningshandboken* av Denscombe (2000), ger en objektiv forskning då den genom ett stort antal informanter ger tyngd till undersökningen. Syftet var att få en översikt över lärares användande av olika läs- och skrivinlärningsmetoder. Förhoppningen var att få kunskap om vilka läs- och skrivinlärningsmetoder som används genom en enkätundersökning (bilaga 1). Resultatet skulle utgöra en grund för intervjuerna, samt ge en inblick i utbredningen hos de olika metoderna och i vilken utsträckning de används.

För att även uppnå ett kvalitativt resultat genomfördes individuella intervjuer med verksamma pedagoger. Förhoppningen var att få fram tankar och åsikter kring olika läs- och skrivinlärningsmetoder, hur de används i praktiken och varför valet föll på dessa metoder. Detta genomfördes genom att ha en öppen dialog som utgick från förutbestämda frågor (bilaga 2), vad Denscombe (2000) kallade en semistrukturerad intervju. Denscombe (2000) menade att låta den intervjuade säga sin mening rent ut är ett bra sätt att förstå åsikter och tankar i komplexa frågor. Anledningen till att intervjuer genomfördes individuellt var att undvika att lärarna skulle påverka varandra i en diskussion. Tanken var att få fram den enskilde lärarens åsikter kring läs- och skrivinlärningsmetoder utifrån dennes egen yrkeserfarenhet.

8.2 Urval

De fyra kommunerna som låg till grund för undersökningen valdes för sitt geografiska läge. På så sätt skulle undersökningen gå att genomföra rent praktiskt. Kommunerna är även relativt lika i storlek, mellan 15 000 och 25 000 invånare. Uppbyggnaden av kommunerna påminner också om varandra, en större centralort omgärdad av flera mindre orter. I varje kommun valdes tre skolor ut, en byskola, en skola i mindre ort än centralorten samt en skola i centrum av centralorten. Anledningen till detta var att få ett brett spektrum av både elevunderlag och pedagoger. Genom detta urval kan exempelvis skolorna i centrum jämföras

med byskolorna och även en jämförelse kan göras mellan skolorna utifrån vilken kommun de ligger i. Alla pedagoger som arbetar på de totalt tolv skolorna och som arbetar med läs- och skrivinlärning blev tillfrågade att göra enkäten. Utifrån svaren på enkätens fråga sju, *vilka av dessa läs- och skrivinlärningsmetoder använder ni*, valdes pedagoger ut till intervju. Syftet var att få intervjua pedagoger med olika synsätt på läs- och skrivinlärning.

8.3 Genomförande

Undersökningen genomfördes under flera veckors tid. Först delades enkäter ut till de tolv skolorna och utifrån enkätsvaren valdes pedagoger ut till intervju.

8.3.1 Enkäter

Totalt delades 85 enkäter ut på de tolv skolorna. Oftast var rektorn på skolan kontaktperson och delade ut enkäterna till pedagogerna. Pedagogerna fick fjorton dagar på sig att fylla i enkäten och lämnade sedan in den till skolans rektorskansli. Av de 85 enkäterna återlämnades 63, vilket ger en svarsfrekvens på 74 %, alla tolv skolorna är representerade. En analys och sammanställning gjordes utifrån enkäterna.

8.3.2 Intervjuer

Totalt intervjuades tio pedagoger, åtta individuella intervjuer samt en intervju då två pedagoger på egen begäran intervjuades samtidigt. Samtliga kommuner är representerade och sju av de tolv skolorna är representerade. Pedagogerna hade fått intervjufrågorna i förväg (bilaga 2) för att kunna förbereda sig. Intervjuerna var alltså en öppen dialog som utgick från frågorna och intervjuerna fick många gånger karaktären av ett intervjusamtal. Under intervjun skrevs anteckningar ned som efteråt gick igenom med pedagogen för att utreda eventuella missförstånd eller feltolkningar. En analys gjordes utifrån intervjuerna.

9. Resultat och analys

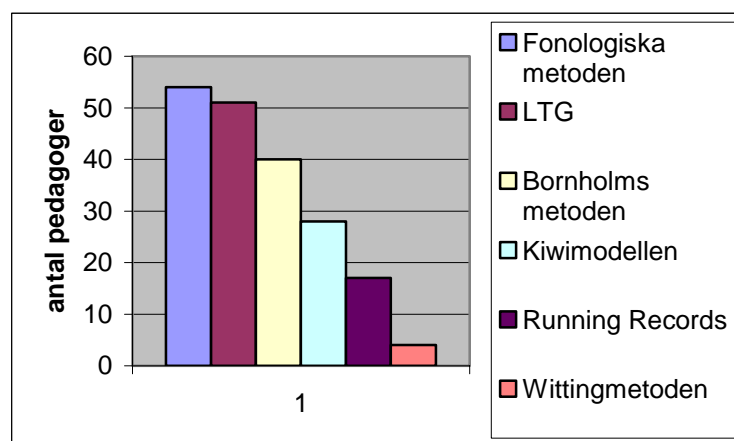
Utifrån enkäter och intervjuer har svaren sammanställts och resultatet redovisas utifrån forskningsfrågorna: Vilka läs- och skrivinlärningsmetoder används i praktiken, hur används de och varför?

9.1 Vilka metoder används i praktiken?

Tillsammans har de 63 pedagogerna satt 194 kryss på olika metoder som de använder sig av. Det vill säga att varje pedagog i genomsnitt använder sig av mer än tre olika metoder vid läs- och skrivinlärning. 98 av dessa kryss är för metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen och 96 av dessa kryss är för metoder som bygger på den analytiska

inlärningsprincipen. Detta visar att metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen är ungefär lika populär som de som bygger på den analytiska inlärningsprincipen.

Om man utgår ifrån svaren på enkäterna så är den fonologiska metoden den populäraste metoden. Utifrån enkäterna har 54 av de 63 pedagogerna svarat att de bland annat använder sig av den fonologiska metoden. LTG är den näst populäraste metoden, 51 pedagoger har svarat att de använder sig av denna metod. På tredje plats kommer Bornholmsmodellen med 40 användare av de 63 pedagogerna. Efter det kommer Kiwimodellen med 28 av de 63 pedagogerna. Näst minst använd är således Running Records/Reading Recovery, 17 av de 63 pedagogerna använder sig av denna metod och av dessa 17 pedagoger arbetar sju som specialpedagoger. Metoden med minst antal användare är Wittingmetoden som har endast fyra användare bland de 63 pedagogerna. Av dessa fyra användare är samtliga specialpedagoger.

Tabell 1: Vilka läs- och skrivinlärningsmetoder använder Ni?

Undersökningen visar att två av de tre mest använda läs- och skrivinlärningsmetoderna bygger på den syntetiska inlärningsprincipen. Detta är förvånande då det utifrån intervjuerna framkommer att alla de intervjuade pedagogerna ser sig mer som analytiska än syntetiska i sin undervisning. Detta skulle kunna tolkas som att pedagogerna har kryssat för den fonologiska metoden för att de arbetar med delarna. Arbetar med delarna gör man även med de analytiska metoderna, skillnaden är var man börjar. Kan det vara så att pedagogerna börjar med helheten och sedan arbetar med delarna och därmed kryssat ”fel”? Om så är fallet så är resultatet missvisande. Det kan även vara så att de arbetar med den fonologiska metoden enligt metodens anvisningar och därmed visar undersökningen rätt resultat.

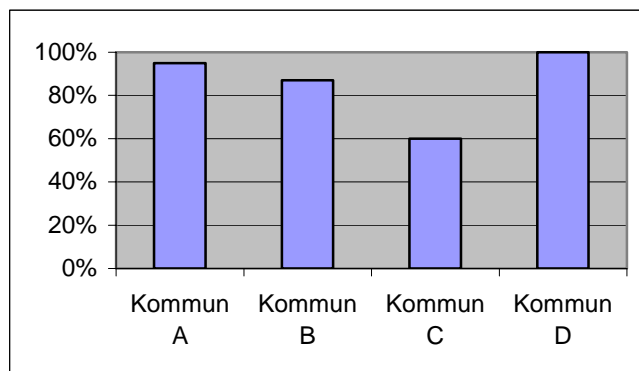
Det framkommer även att fyra pedagoger använder sig av Wittingmetoden, det intressanta är att samtliga är specialpedagoger. Detta innebär att inte någon av de klasslärare som gjort undersökningen använder sig av Wittingmetoden. Detta kan bero på att Wittingmetoden är väldigt strukturerad och passar enbart ett fåtal elever. En specialpedagog skrev att hon använder den som en sista utväg.

I enkätundersökningen visar det sig att fyra av de 63 pedagogerna använder sig enbart av en metod vid läs- och skrivinlärning. Tre av dessa fyra pedagoger arbetar med förskoleklass och använder sig enbart av Bornholmsmodellen och arbetar med *Trulle* materialet (ett läromedel om språklig medvetenhet som bygger på Bornholmsmodellen). Den fjärde pedagogen har arbetat med läs- och skrivinlärning i över 30 år och använder sig enbart av den fonologiska metoden.

I enkäten kunde pedagogen skriva in annan metod än ovan nämnda, ingen av pedagogerna har gjort detta. Slutsatsen kan då dras att metoderna som tagits upp i uppsatsen är de metoder som används i praktiken på de skolor undersökning genomfördes.

Av svaren framgår det att 17 pedagoger ansåg sig använda Running Records/ Reading Recovery. Av dessa 17 pedagoger är sju specialpedagoger. Utifrån enkäten framkom det att en del klasslärare menar att när de använder sig av Running Records/Reading Recovery så gör de detta i samverkan med specialpedagog. Tre klasslärare av de tio pedagoger som intervjuades använde sig av Running Records/Reading Recovery. De berättade att vid de tillfällen som de använder metoden, vilket inte var så ofta, så var det alltid i samverkan med specialpedagogen. Det handlade alltid om en enskild elev och vid särskilda behov. En specialpedagog blev intervjuad och även hon använde enbart intensiv programmet Reading Recovery och detta vid särskilda behov. Hon trodde att detta var vanligt, när en elev hade svårt att få flyt i sin läsning arbetade man utifrån den intensiva Reading Recovery metoden som är en del av Running Records. Detta tyder på att Running Records/Reading Recovery antagligen inte används som en undervisningsmetod för hela klassen. Dock verkar det vara en metod som anses vara effektiv för enskilda elever med särskilda behov.

Gör man en jämförelse mellan vilka metoder som används i de olika kommunerna kan man se vissa skillnader. Den fonologiska metoden används i genomsnitt av 86 % av de pedagoger som svarat på enkäten. I kommun A är 95 % av pedagogerna som deltog i undersökningen användare av denna metod och i kommun B är det 87 %. I kommun D är hela 100 % användare av metoden men i kommun C är det enbart 60 % som anser sig använda sig av den fonologiska metoden. Kommun C är den enda kommunen som inte har den fonologiska metoden på första plats, den kommer först på delad tredjeplats.

Tabell 2: Procentuell andel användare av den fonologiska metoden i kommunerna.

Det går bara att spekulera i varför denna skillnad finns mellan kommunerna. Om en jämförelse görs mellan de två kommunerna i andra frågor så kan man se att i kommun D har pedagogerna, som deltagit i undersökningen, i genomsnitt kortare erfarenhet av läs- och skrivinlärning. I kommun D har var femte pedagog arbetat med läs- och skrivinlärning i över 20 år. I kommun C däremot har var tredje pedagog arbetat i över 20 år med läs- och skrivinlärning. Undersökningen visar även att pedagogerna i kommun C känner sig bekvämare med läs- och skrivinlärning än vad pedagogerna i kommun D gör. I enkäten skulle pedagogen svara på om hon kände sig bekväm med att arbeta med läs- och skrivinlärning. Alternativet som passade pedagogen bäst skulle ringas in. Alternativerna var 1-6 där 1 stod för *stämmer inte alls* och 6 stod för *stämmer helt*. I kommun C har 84 % ringat in alternativ 5 eller 6, medan i kommun D var det 60 % som valt dessa alternativ. Kan det vara så att pedagoger med kortare erfarenhet och som känner sig mindre bekväma med läs- och skrivinlärning väljer en traditionell och strukturerad metod som den fonologiska metoden?

Utgår man ifrån Running Records/Reading Recovery så använde sig pedagoger i tre av kommunerna av denna metod, antal användare ligger mellan 33-37 % av de pedagoger som deltagit i enkäten. I den fjärde kommunen, kommun B, är det inte någon som använder sig av denna metod. Även här är det svårt att dra en slutsats om varför så är fallet. Om man studerar på antalet användare av Kiwimodellen så är även det lågt i jämförelse med två av de andra kommunerna. Kan det vara så att de inte har tillräcklig kunskap kring det arbetssätt man har i Nya Zeeland när det gäller läs- och skrivinlärning eller kan det vara så att de inte anser att dessa metoder är bra för dem?

Utgår man ifrån skolorna inom kommunerna kan man se ett fåtal mindre skillnader där någon skola sticker ut jämfört med de övriga skolorna. I kommun A utmärker sig skolan på den mindre orten där 100 % av pedagogerna som deltog i enkäten har svarat att de använder sig av Kiwimetoden. Ingen annan skola i kommunen använde sig av metoden utöver det totala genomsnittet. Anledningen till detta skulle kunna vara att skolan kanske köpt in materialet och att samtliga pedagoger deltagit i kurser om metoden. I kommun B så bröt skolan i centralorten mönstret, där var Bornholmsmodellen den mest använda metoden. Anledningen till detta kan vara att på skolan använder man *Trulle*-materialet även i årskurs ett och två. *Trulle*-materialet bygger på Bornholmsmodellen och undersökningen visar sig att materialet oftast används enbart i förskoleklass. Även i kommun C används Bornholmsmodellen mer på en skola än de övriga, i skolan på den mindre orten använder samtliga pedagoger sig av metoden. Till skillnad från skolan i kommun B så använder de sig enbart av *Trulle*-materialet i förskoleklass på denna skola. Det tyder på att teorin om att läromedlet är en avgörande faktor kanske inte håller i detta fall.

Utifrån skolornas placering i respektive kommun så kan andra jämförelser göras. Samtliga byskolor är väldigt snarlika i sina val av metoder. Dock är det en skola som sticker ut, byskolan i kommun C, där enbart 33 % använder sig av den fonologiska metoden medan i övriga byskolor använder sig samtliga pedagoger sig av metoden. När det gäller skolorna i centralorterna så är det återigen skolan i kommun B som sticker ut med sina många användare av Bornholmsmodellen. På de övriga skolorna i centralorterna ligger Bornholmsmodellen på tredje plats men i kommun B ligger den på första plats. Utifrån skolorna på de mindre orterna så är det två skolor som skiljer sig från de övriga, skolan i kommun A där 100 % av pedagogerna använder sig av Kiwimodellen samt skolan i kommun C där samtliga pedagoger använder sig av Bornholmsmodellen. Genom detta kan slutsatsen dras att de skolor som sticker ut gör det oavsett om man jämför inom kommunen eller utifrån skolans placering i kommunen.

Sammanfattningsvis kan man utifrån enkätsvaren säga att pedagogerna i genomsnitt använder sig av mer än tre olika metoder vid läs- och skrivinlärning. Metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen är ungefär lika mycket representerade som metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen. Den fonologiska metoden och LTG är de mest använda metoderna. Endast specialpedagoger använder sig av Wittingmetoden. Det finns vissa skillnader mellan kommunerna och vissa skolor skiljer sig ifrån de övriga. Det går dock inte att särskilja ett mönster i dessa skillnader.

9.2 Hur används dessa metoder?

Utifrån både enkäter och intervjuer framkom det att de flesta pedagogerna som deltog i undersökningen har arbetat fram sina egna sätt att arbeta med läs- och skrivinläring utifrån en blandning av befintliga metoder och modeller. De menar att genom erfarenhet förändras arbetssättet för att förbättra och förenkla både för sig själv och för eleverna. Det händer även att man ändrar sitt arbetssätt utifrån klassen man arbetar med.

Att man använder sig av mer än en metod åt gången verkar vara mer en regel än ett undantag, 94 % av pedagogerna i undersökningen gör detta. Ett exempel är pedagogen i intervju 1:

Jag blandar så att säga hejvilt, jag tror på att blanda metoderna. Olika metoder passar olika barn men alla kan snappa upp något från någon av metoderna. Alla lär vi på olika sätt och jag som pedagog måste hitta de olika sätt som behövs för att kunna lära alla elever i min klass att läsa och skriva. Jag brukar använda, vad du kallar, de analytiska och syntetiska inlärningsprinciperna parallellt med varandra. Jag tror på helheten för att få förståelsen men jag tror även att eleverna behöver den motoriska träningen och befästa bokstävernas form och ljud. Den syntetiska delen går att göra på ett roligt sätt, det behöver inte vara att man bara skriver en massa **a** på en rad. Vi sjunger och hittar på ramsor och gör olika bokstavslekar för att göra undervisningen roligare. Ibland formar vi bokstäver utav lera eller andra material. (intervjuad klasslärare)

Pedagogen i intervju två berättade att hon arbetade med flera metoder samtidigt:

Jag har LTG som grund, testar en del av Kiwimaterial och kör detta samtidigt som varje bokstav bearbetas enligt den traditionella ljudläran. Jag arbetar även med språklig medvetenhet som ger eleverna en förförståelse för skriftspråket. Jag sjunger även mycket med eleverna, det finns många roliga visor som övar bokstäver och dess ljud. Just nu har vi låtar till varje bokstav som skall rappas, det gillar eleverna. (intervjuad klasslärare)

Samtliga intervjuade pedagoger menade att genom att använda sig av flera olika metoder stimuleras eleverna och pedagogen når lättare ut till alla eleverna. Valet av metod/metoder utgår ifrån elevgruppen. Ibland kan vissa metoder användas speciellt för enskilda elever. Allt handlar om att möta eleverna och låta dem lära sig utifrån sina egna förutsättningar. En pedagog förklarade på detta sätt:

Med åren har jag lärt mig vilken blandning av metoder som brukar fungera bäst, denna blandning kan förändras ibland beroende på elevgruppen men det är mindre förändringar.(intervjuad klasslärare)

Utifrån detta kan man dra slutsatsen att de flesta pedagoger med tiden arbetar fram sitt eget arbetssätt med oftast mer än en metod, detta arbetssätt kan förändras beroende på klassen som undervisas.

Specialpedagogen som intervjuades menar att man i de flesta fall klarar sig med metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen och att det är endast vid särskilda behov som andra metoder krävs. Om de metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen används rätt, att man börjar med helheten, bryter ner till delarna och sedan återgår till helheten, så kan de flesta elever läsa sig att läsa och skriva genom detta. Dock finns det ibland vissa elever som behöver lära sig delarna först, då använder man metoder såsom den fonologiska eller Witting. Ibland kan det räcka genom att arbeta med den språkliga medvetenheten genom Bornholmsmodellen.

Flera pedagoger låter eleverna från början ”läsa” och ”skriva” och på det sättet utvecklas eleverna och lär sig genom att läsa och skriva genom att använda sig av skriftspråket. En pedagog uttryckte det så här:

Jag lär inte eleverna läsa och skriva, de lär sig själva genom att läsa och skriva. Jag som pedagog tillhandahåller olika verktyg för att hjälpa dem på vägen men det är eleverna själva som gör jobbet. (intervjuad klasslärare)

Samtliga pedagoger som blev intervjuade anser sig själva vara analytiska i sitt arbetssätt. De menade att de utgår ifrån helheten och arbetade på ett sätt som gjorde att eleverna kände att det var meningsfullt. Meningsfullhet, lustfylldhet, bemötande och motivation är ord som ständigt dök upp under intervjuerna. De menade att detta är av betydligt större vikt vid läs- och skrivinläring än vilken metod eller material som används. En pedagog sa: *”Metoderna behöver inte följas slaviskt utan det viktiga är att se till att eleverna har roligt och känner sig motiverade.”* Detta kan tolkas som att val av metod inte spelar så stor roll i elevers läs- och skrivinläring utan det viktigaste är att eleverna tycker det är meningsfullt och att de är motiverad till att lära sig läsa och skriva. På följdfrågan, hur man gör det intressant och kul för eleverna svarade pedagogerna att det är viktigt att ha en varierande undervisning och våga ta in andra ämnen som musik, bild och idrott i läs- och skrivinläringen. En pedagog menar att man kan hoppa alfabetet medan någon annan nämnde att eleverna kan få skriva egna sånger om olika bokstäver eller hitta på rimramsor. För att skapa motivation menar en pedagog att hon måste visa eleverna lyckan med att kunna läsa och skriva och på så sätt motiverar eleven sig själv.

Ur intervjuerna framkommer det att pedagogerna utifrån flera olika läs- och skrivinlärningsmetoder skapar sin eget sätt att arbeta med läs- och skrivinläring. Ofta är det en blandning av delar från olika metoder. LTG är en väldigt populär metod men ingen av de intervjuade använde sig av hela metoden utan endast några av faserna. Samtliga använder sig

av fas ett och två men det är bara några som använder sig av fas tre och samt vissa delar av fas fyra. Ingen av de intervjuade pedagogerna använder sig av ordsamlingslådan som ingår i fas fem. Andra metoder som det är populärt att ta övningar ifrån är bland andra Bornholmsmodellen. Samtliga av de intervjuade använde sig i någon mån Bornholmsmodellen, vissa mer än andra, dock var det ingen som följde arbetsschemat till punkt och pricka utan samtliga valde ut vissa övningar som de ville använda sig av i undervisning av den språkliga medvetenheten. I undersökningen framkommer även att de flesta som använder sig av Reading Recovery inte använder sig av Running Records vilket visar på att pedagoger endast väljer de delar de vill använda sig av från de olika metoderna. Anledningen till detta är enligt de intervjuade pedagogerna att de vill ha ett arbetssätt som de trivs med och tror på samt att det är ett sätt att möta varje elevs individuella behov.

Sammanfattningsvis kan man utifrån intervjuerna säga att pedagogerna använder sig av mer än en läs- och skrivinlärningsmetod, de tar de delar som de tror på av olika metoder och modifierar dessa delar till "sin egen metod" vid läs- och skrivinläring. De anser även att det är viktigt att få in leken i lärandet, detta gör flera av dem genom musik.

9.3 Varför används just dessa metoder?

Det började med att pedagogerna på frågan om varför de valt metoden/metoderna svarade att metoden/metoderna passar deras pedagogiska grundsyn och hur de vill att undervisningen skall se ut. I intervjuerna lyftes tankar fram kring lärandeteorierna och vilka teorier pedagogerna tror på. Här ansåg samtliga intervjuade att de var anhängare av den kognitiva konstruktivistiska teorin. Ingen av de intervjuade ansåg att den behavioristiska teorin var en teori att föredra. När frågan kom om varför de har just den synen på undervisningen och lärandeteorierna så visade det sig att de flesta menade att de hade skapat sin pedagogiska grundsyn under lärarutbildningen. Av de tio pedagogerna var det enbart två som menade att deras pedagogiska syn inte formats under utbildningen utan att de redan före utbildningen hade en uppfattning om hur de ville undervisa. Dessa två pedagoger hade arbetat som pedagoger innan utbildningen. Det visade sig utifrån intervjuerna att utbildningen har stor påverkan i val av metoder. Pedagogerna menade att det var då som man skapade sig en uppfattning om hur man vill undervisa och det är svårt att senare ändra på den. De äldre pedagogerna menade att deras syn på inläring inte ändrats med tiden men att synen på olika metoder har ändrats. Som en äldre pedagog sa:

När jag utbildade mig var det LTG som gällde och inget annat, nu är det ok att ha flera olika metoder som man arbetar med samtidigt. Detta är ju något jag har ändrat mig efter fast jag har ju inte ändrat min grundsyn, jag tror fortfarande på den analytiska inlärningsprincipen. (intervjuad klasslärare)

Kollegor och arbetslag har enligt pedagogerna även en stor betydelse vid metodval. Med hjälp av deras påverkan vågar man prova nya metoder. De pedagoger som blev intervjuade menade att vid byte av arbetsplats eller att nya kollegor kom till arbetslaget så påverkades man av nya arbetssätt och idéer. Nyutbildade kollegor kan påverka de andra i arbetslaget. Det kunde vara så att man fick tips av en kollega om en metod eller ett arbetsmaterial och valde då att ta en kurs i metoden. En pedagog uttryckte det så här:

Jag fick tips av en kollega om Kiwimodellen och tyckte att den lät spännande. Jag gick på en fortbildningskurs och tyckte att arbetssättet verkade bra och har nu anammat en del av tillvägagångssättet från den metoden. (intervjuad klasslärare)

En annan berättade om hur det gick till när de började arbeta med Kiwimetoden på deras skola:

Vi fick en ny specialpedagog som berättade om metoden. Vi hade ju redan hört talas om den men ingen av pedagogerna på skolan hade arbetat med den tidigare. Specialpedagogen berättade om metoden och anmälde alla klasslärarna till en fortbildningskurs. Samtliga pedagoger var positiva till arbetssättet så materialet beställdes till alla arbetslagen. (intervjuad klasslärare)

Här kan slutsatsen dras att utbildning och kollegor har stor påverkan i val av metod. Alltså har forskningsrön, fortbildning och läromedelsförsäljare mindre betydelse vid pedagogens val av läs- och skrivinlärningsmetod.

Flera pedagoger påpekade även vikten av att känna sig trygg med metoden man väljer att arbeta med. De menade att det är bättre att arbeta med en metod som man är bekväm att använda sig av än att välja samma metod som pedagogerna i klassrummet bredvid och sen inte känna sig säkra med metoden. *"Eleverna märker av om pedagogerna inte känner sig trygga med metoden och därmed kommer inte undervisningen få ett önskvärt resultat"* menar en av pedagogerna. Detta kan tolkas som att pedagogens inställning till metoden bör spela roll vid val av metod.

Som tidigare nämnts använder pedagogerna oftast mer än en metod och valet av dessa metoder är enligt pedagogerna som deltagit i intervjuerna för att de kompletterar varandra, täcker upp olika områden och ger en bredd i undervisningen. En pedagog ansåg att:

Mitt val att blanda den fonologiska metoden med LTG är medveten, på det sättet når jag de elever som lättast lär utifrån helheten men även de elever som lär bäst genom den mer syntetiska fonologiska metoden. (intervjuad klasslärare)

Sammanfattningsvis visar undersökningen att pedagogerna väljer metoder utifrån sin syn på lärandet, som oftast grundlades under utbildningen, och vikten för att möta varje elevs individuella behov. Dock spelar även kollegor och pedagogens egen trygghet en stor roll, minst roll spelar fortbildning och läromedelsförsäljare.

9.4 Sammanfattning av undersökning

Den fonologiska metoden och LTG är de läs- och skrivinlärningsmetoder som överlag används mest i praktiken, detta kan dock skilja sig mellan olika skolor. Det är mycket vanligt att pedagoger använder sig av mer än en metod, i genomsnitt använder pedagogen sig av mer än tre olika metoder vid läs- och skrivinläring. Enligt pedagogerna använder de valda delar från olika metoder och modifierar dessa utifrån erfarenhet och eget tycke. Vid val av metod påverkar utbildning och kollegor. Även vikten av att möta varje elevs individuella behov har stor betydelse. Fortbildning och läromedelsförsäljare har mindre betydelse vid metodvalet.

10. Diskussion

I diskussionen jämförs undersökningens resultat och forskningsbakgrunden samt att egna åsikter och tolkningar vägs in.

Enligt kursplanen i svenska är det en av skolans viktigaste uppgifter att ge eleverna möjligheter att utveckla sina kunskaper i läsning och skrivning. Läroplanen säger att språket är av grundläggande betydelsen för lärandet (Utbildningsdepartementet, 1994). Fröjd visar sitt stöd till läroplanen i sitt uttalande om att goda kunskaper i läsning och skrivning är viktiga förutsättningar för elevers fortsatta kunskapsutveckling (Ericson, 2005). Jag håller med om detta och anser att det är väldigt viktigt att man som pedagog är väl insatt i olika läs- och skrivinlärningsmetoder för att kunna lära våra elever att läsa och skriva. Jag menar även att man bör ha kunskap kring vilka teorier dessa metoder bygger på. Ejeman och Molloy (1997) anser att det nästintill är en nödvändighet att ha stor kunskap om läs- och skrivinlärningsmetoder. Frost (2002) menar att en pedagog behöver variera sin undervisning för att tillgodose varje elevs behov och för att kunna göra detta krävs stora kunskaper om läs- och skrivinläring. Skoog (2003) samtycker och anser att pedagogen behöver en bred och djup kunskap i olika läs- och skrivinlärningsmetoder. Vidare menar Skoog att den syntetiska inlärningsprincipen bör kombineras med den analytiska inlärningsprincipen. Specialpedagogen som intervjuades håller med om detta. Hon anser att oftast klarar sig en klasslärare med metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen, då hon, precis som Dahlström (2006), menar att dessa metoder är kompletta. De anser att dessa metoder inte

behöver användas tillsammans med en annan metod. Specialpedagogen anser ändå att i vissa situationer kan vissa elever behöva andra metoder och tillvägagångssätt för att lära sig. Undersökningen visar att de flesta av de 63 pedagogerna som deltog använde sig i snitt av fler än tre metoder. Anledningen till detta är enligt dem att elever lär på olika sätt och att de som pedagog måste tillgodose alla dessa inlärningsstilar.

Redan före Kristi födelse talade filosofer om reflektionen som en väg till lärandet. Platon menade att genom att låta eleven reflektera så medvetandegörs lärandet för eleven. Över två tusen år senare hade amerikanske filosofen Dewey och ryske forskaren Vygotsky liknande tankegångar (Stensmo, 1994). År 2006 påstår jag samma sak, elever lär genom reflektion, och får stöd av aktuella forskare och pedagoger. Bergöö (m.fl. 1997) menar att elever måste ges möjlighet till reflektion över sina egna och andras erfarenheter för att utveckla sitt lärande. Enligt Ejeman och Molloy (1997) är reflektionen en viktig del i lärandet. Bör då inte reflektionen ha större del i dagens undervisning? I undersökningen kommer det inte fram någonting om reflektionens roll i läs- och skrivinläring. Är det så att jag inte har ställt rätt frågor? Kan det vara så att reflektion inte anses viktig i läs- och skrivinläringen? Kanske tiden eller kunskapen inte är tillräcklig?

Flera forskare och filosofer som studerat lärandet har genom tiderna har ofta kommit fram till liknande teorier. Platon, Locke och Piaget menar alla att barn lär genom leken (Stensmo, 1994). Detta är något som lever kvar än idag, undersökningen visar att pedagogerna försöker genomföra en lustfylld undervisning där leken har en viss roll. Sång och musik verkar vara vanliga inslag i läs- och skrivinläring men även bild och idrott används ibland för att skapa en lustfylld undervisning. Detta är något som jag anser har stor betydelse vid lärandet, att eleverna tycker att det är lustfyllt. Om det är lustfyllt blir det mer motiverande att försöka lära sig något. En pedagog i undersökningen menade att även bearbetningen av de mindre enheterna kan göras rolig. Vilket innebär att läs- och skrivinlärningsmetoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen kan göras på ett lustfyllt sätt, något som Locke påstår (Stensmo, 1994).

Rousseau, Dewey, Piaget och Vygotsky menar att det är eleven som skall stå i centrum och inte läraren (Stensmo, 1994). För mig är detta en självklarhet och det verkar som om det är det för samtliga pedagoger som jag intervjuade. Utifrån deras beskrivningar av undervisningen de bedriver framgår det tydligt att eleven och dess lärande är i centrum. Flera gånger nämndes det av olika pedagoger vikten av att möta varje elevs behov som något som är väldigt betydelsefullt. Att som pedagog kunna anpassa sig efter elevens utveckling är enligt Liberg (1993) av väldigt stor vikt.

Att eleven skall vara aktiv i undervisningen och att elever lär genom handling är något som flera filosofer och forskare anser. Rousseau menar att eleven skulle observera, experimentera och därav dra egna slutsatser. Dewey kopplas ofta ihop med frasen "learning by doing" med vilken han anser att elever lär sig genom praktiskt handlande. Både Piaget och Vygostky menar att lärandet är en aktiv process och att kunskaper erövrats genom egna handlingar och erfarenheter (Stensmo, 1994). Jag anser att elever är nyfikna och vill prova på saker och därmed få möjligheten till att utvecklas. Genom att låta eleverna arbeta kreativt och praktiskt där eleven upptäcker att kunskap är viktigt tror jag ger den motivation de behöver för att utvecklas. Bergöö (m.fl. 1997) menar att elever lär sig läsa och skriva genom att vara aktiva och använda sig av skriftspråket. Genom att skriva och läsa egna texter anser Bergöö att elevers kunskap för skriftspråket ökar. Detta är åsikter som Björk och Liberg (1999) stödjer, även de anser att genom möjligheten att använda sig av skriftspråket så lär sig eleverna att läsa och skriva. En av klasslärarna i intervjuerna menar att det inte är hon som lär eleverna att läsa utan att de lär sig själva genom att vara aktiva. Jag tolkar det som att alla pedagoger som deltog i undersökningen tror på och arbetar utifrån att eleverna skall vara aktiva i undervisningen.

Utifrån enkäterna kan slutsatsen dras att den fonologiska metoden, LTG och Bornholmsmodellen är de tre mest använda metoderna bland de 63 pedagoger som deltagit i undersökningen. Även Kiwimetoden är relativt populär med nästan hälften av pedagogerna som användare. Resultatet från undersökningen visar att läs- och skrivinlärningsmetoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen används i ungefär lika stor utsträckning som de metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen. Det är intressant om man ser på vad den syntetiska inlärningsprincipen står för jämfört med den analytiska. Enligt Molloy och Ejeman (1997) står den syntetiska inlärningsprincipen för enskild träning av de mindre enheterna i skriftspråket. Både Åkerblom (1988) och Dahlström (2006) ansåg att denna princip bygger på den behavioristiska teorin. Skinner menar att upprepad träning är det enda som leder till lärande (Ottosson, 2006). Om pedagogen endast arbetar utifrån Skinners teori anser jag att det inte går att följa läroplaner och kursplaner, detta arbetssätt leder inte till elever som känner nyfikenhet och lust till att lära. Dessutom tror jag att eleverna skulle vara understimulerade och inte känna någon motivation inför undervisningen över huvudtaget. Intressant är att alla de pedagoger som medverkade i intervjuerna ansåg att den behavioristiska teorin inte var att föredra. Dock så bygger i stort sett hälften av alla de metoder som används i praktiken, utifrån undersökningen, på den behavioristiska teorin. Det framgår av intervjuerna att samtliga pedagoger anser sig arbeta utifrån helheten, utifrån den

analytiska inlärningsprincipen detta motsäger det resultat som enkätundersökningen visar. Detta skulle kunna vara en misstolkning gjord av pedagogerna som deltagit i undersökningen. Pedagogerna skulle i enkäten kryssa för de metoder de använder sig av och utifrån pedagogernas svar så används den fonologiska metoden av flest antal pedagoger. Dahlström (2006) är överens med Ejeman och Molloy (1997) om att även i metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen så bearbetas de mindre enheterna i skriftspråket. Skillnaden är att i ett analytiskt arbetssätt utgår man alltid ifrån helheten och vid ett syntetiskt arbetssätt börjar man alltid med de mindre enheterna. Det kan vara så att pedagogerna arbetar analytiskt med att börja med helheten och sedan bearbeta delarna. När delarna bearbetas kan pedagogerna tolka denna del av en metod som bygger på den analytiska inlärningsprincipen som att de arbetar med den fonologiska metoden. Det kan vara så att de pedagoger som deltagit i undersökningen inte tänkt på att bearbetning av delarna ingår i flera av de metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen. Detta kan ha lett till att pedagogerna svarade att de använde sig av den fonologiska metoden i sin undervisning. Jag tror att så är fallet men det skulle även kunna vara så att pedagogerna verkligen använder sig av metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen som de påstår. Svaren i enkätundersökningen visar på att två av de tre mest använda läs- och skrivinlärningsmetoderna bygger på den syntetiska inlärningsprincipen dock framkommer det vid intervjuerna att alla av de tio pedagoger som blev intervjuade anser sig utgå mer från den analytiska inlärningsprincipen än den syntetiska. Detta stämmer överens med det som Skolverket kom fram till i sin undersökning, som redovisas av Ejeman och Molloy (1997). Där framkommer det att även om de pedagoger som deltagit i undersökning sade sig utgå ifrån den analytiska inlärningsprincipen vid läs- och skrivinläring så visade det sig vid observationer att så inte var fallet. I båda undersökningarna anser pedagogerna att de utgår ifrån den analytiska inlärningsprincipen men i praktiken så visar det sig att de båda principerna kombineras. Utifrån undersökningarna tolkar jag det som att pedagogerna ser sig själv som analytiska i sin undervisning och att de inte utgår ifrån den behavioristiska teorin, dock pekar delar av undersökningarna mot att deras bild av den egna undervisningen inte stämmer överens med hur de verkligen undervisar.

Enligt behaviorismen skall eleverna lära sig genom upprepad träning, de fel som görs upprepas till eleven lyckas och därmed befäst kunskapen. Tvärtemot menar Björk och Liberg (1999) att man inte skall påpeka för eleven när den läser eller skriver fel, så länge eleven förstår innehållet. Eleven skall få prova sig fram och själv upptäcka sina misstag. Det uttalar även Liberg (1993) sig om i sin tidigare bok, *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Jag anser att

detta avspeglar sig i vissa metoder. I Wittingmetoden måste eleven klara av vissa övningar för att få lov att gå vidare, vilket enligt mig är ett väldigt typiskt behavioristiskt beteende. I LTG och Kiwimodellen uppmuntras eleverna till att försöka och även om de inte läser eller skriver korrekt påpekas inte detta utan eleverna uppmuntras till att fortsätta.

Resultatet av intervjuerna visar att faktorer som styr val av metod är framförallt utbildning och kollegor men även vikten av att möta varje elevs individuella behov. Att utbildningen spelar en så stor roll beror enligt pedagogerna på att det är då den pedagogiska grundsynen läggs och det är då den blivande pedagogen väljer vilken lärandeteori de vill arbeta utifrån. Om så nu är fallet anser jag att det är anmärkningsvärt att andelen användare av metoder som bygger på syntetiska inlärningsprincipen är så hög. Ingen av de intervjuade har under sin utbildning fått lära sig att undervisa i läs- och skrivinläring med metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen. De pedagoger av de intervjuade som utbildade sig tidigast gjorde detta när LTG hade sitt genombrott. En av dem berättade att under hennes utbildning var det LTG som gällde och inget annat. Jag har svårt att tänka mig att de som blev utbildade senare skulle genom utbildningen blivit uppmuntrade till att använda sig av annat än metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen. Flera av de intervjuade pedagogerna menar att både Piagets och Vygotskys tankar lyftes fram i lärarutbildningen på 70- och 80-talet. Varför är det då så att Skinners och andra behavioristiska anhängares metoder finns kvar i undervisningen i så stor utsträckning som undersökningen visar? Är det på grund av att det är svårt att genomföra en förändring när en pedagog kommer nyexaminerad till en skola? Eller är det så att pedagoger lätt faller in i det undervisningsmönster som redan finns på skolan? Kan det vara så att pedagogen undervisar på samma sätt som de lärare de själva haft under sin skolgång?

Andra faktorer som påverkar metodvalet är vikten av att försöka tillgodose varje elevs individuella behov. Här kan det ges en förklaring varför metoder som bygger på de båda inlärningsprinciperna används. Pedagogerna menar att elever lär på olika sätt och att det gäller för dem att ge eleverna de olika metoder som behövs för att varje elev skall lära sig att läsa och skriva. Detta anser även Björk och Liberg (1999) som menar att pedagoger bör blanda olika metoder och att de syntetiska och analytiska inlärningsprinciperna stödjer varandra. Även jag anser att pedagogen skall bemöta varje elevs behov men jag tror att detta oftast kan göras genom att använda sig av metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen. Precis som specialpedagogen i intervjun och Dahlström (2006) så menar jag att dessa metoder är kompletta och det är enbart vid speciella behov som andra metoder krävs.

I undersökningen pekar resultatet mot att de pedagoger som arbetat längre med läs- och skrivinlärning känner sig tryggare med detta arbete än de pedagoger som har kortare erfarenhet. Dessa pedagoger verkar även mer benägna att lämna den fonologiska metoden och i större utsträckning använda sig av metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen. Orsaken till detta skulle kunna vara att pedagoger med kortare erfarenhet av läs- och skrivinlärning gärna vill använda sig av en mer strukturerad metod. Kan det även vara så att detta resultat bryter mot den allmänna föreställningen om att äldre pedagoger har svårt för förändringar och helst arbetar efter det traditionella arbetssättet? Kan det kanske vara så att om pedagogen känner sig trygg i sin undervisning så innebär det att han/hon vågar prova på nya metoder?

Ejeman och Molloy (1997) menar att det inte finns någon metod som är överlägsen en annan vid läsinlärning. Detta visar även den studie som Liberg (1993) hänvisar till. I studien jämfördes den fonologiska metoden med LTG. Studien visade på att det inte fanns någon skillnad på elevernas läs- och skrivförmåga utifrån vilken metod de blivit undervisade i. Liberg menar att kanske är det så att metoden inte spelar någon större roll vid läs- och skrivinlärningen. Detta anser även en av pedagogerna i undersökningen och påpekar vikten av att se till att eleverna har det roligt och känner sig motiverade till att lära sig läsa och skriva.

Undersökningen visar att fortbildning och läromedelsförsäljare har mindre betydelse i valet av metod. Detta tror jag kan vara ett riktigt resultat. Jag tror inte att det är ofta som man köper ett helt nytt läromedel eller går en fortbildningskurs utan att läromedlet eller fortbildningen blivit rekommenderad av någon kollega eller dylikt.

I arbetet beskrivs tre olika lärandeteorier; behaviorismen, de kognitiva konstruktivismen och situationismen, och dess syn på läs- och skrivinlärning. För mig är konstruktivismen och situationismen de teorier som tilltalar mig. I den kognitiva teorin är läsförståelse det viktigaste och man inriktar sig på *hur*; *hur* man tar in information, *hur* man omvandlar information till kunskap och *hur* kunskapen styr beteendet (Åkerblom, 1988). Denna teori utgår ifrån helheten och meningsfullheten (Frost, 2002). Detta är något som även Bergöö (m.fl. 1997), Björk och Liberg (1999) anser, de menar att användandet av skriftspråket måste ske i situationer som är meningsfulla för eleverna. Tidigare forskningsresultat visar på att helheten och förståelsen är av stor vikt för elevernas läs- och skrivinlärning (Bergöö m.fl. 1997). I situationismen finns samma grundtankar kring läs- och skrivinlärningen som det finns i kognitiva konstruktivismen, helhet, förståelse och meningsfullhet. Jag menar att det som skiljer de två teorierna åt är att situationismen tar det ett steg längre och ser utifrån hela situationen och den sociala miljön. Vygotsky menar att elever lär genom det sociala samspelet (Stensmo, 1994)

och jag håller med. Enligt Skoog (2003) skapas lärandet i det sociala samspelet mellan pedagogen, eleven och metoden. Att det sociala samspelet är av stor vikt kan man även se i de olika läs- och skrivinlärningsmetoderna. I både Kiwimetoden och LTG arbetar eleverna tillsammans, hjälper och stöttar varandra och lär av varandra. Flera pedagoger i undersökningen som väljer delar från dessa metoder, väljer de delar där eleverna samarbetar. Björk och Liberg (1999) anser att vid läs- och skrivinläring är det sociala samspelet av stor vikt för elevernas utveckling. Forskning kring sociokulturens påverkan av läs- och skrivinläring visar resultaten att påverkar. Eleverna påverkas av det sociala samspel och den kultur som finns i deras närhet (Säljö, 2000).

Undersökningen har genomförts på tolv skolor i fyra olika kommuner som ligger inom samma geografiska område. Därför är det på flera punkter rimligt att anta att likartade resultat skulle kunna erhållas även på andra skolor i Sverige. Jag tror att de flesta pedagoger använder mer än en metod vid läs- och skrivinläring eftersom undersökningens resultat var så entydiga på den punkten. Jag tror även att pedagoger överlag plockar delar av olika metoder och modifierar dem efter eget tycke. Även de faktorer, såsom utbildning, kollegor och viljan att möta elevers behov, som påverkar valet av metod tror jag kan gälla även på andra skolor ute i landet. Det resultat som jag tror skulle kunna förändras beroende på vilken del av landet som undersökningen hade gjorts i, är vilka metoder som används. Eventuellt används vissa metoder i större utsträckning i olika delar av landet än vad de kanske gör i andra delar.

Jag anser att pedagogens viktigaste uppgift är att följa läroplanen, att eftersträva och uppnå de mål som står där. För att uppnå dessa mål är det av stor vikt att pedagogen ger eleverna möjligheter att utveckla språket, vilket kan göras genom att lägga stor fokus på läs- och skrivutveckling. För att pedagogen skall kunna göra detta vore det en styrka om pedagogen är medveten om vilken lärandeteori han/hon tror på och vill arbeta utifrån. Det är även av stor vikt att pedagogen har kunskap om vilka metoder som bygger på de olika inlärningsprinciperna samt hur de används. Min förhoppning är att genom att läsa detta arbete kan pedagoger och framförallt blivande pedagoger få om kunskap olika läs- och skrivinlärningsmetoder, vilka metoder som används i praktiken, hur de används och varför valet föll på just dessa metoder. Denna kunskap är av stor vikt för att kunna hjälpa våra elever att bli goda läsare och skrivare.

Efter genomförd undersökning har nya frågor och funderingar väckts. Det hade varit intressant att göra en mer djupgående forskning kring valet av metoder. Hur kan det komma sig att metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen är minst lika populära som de metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen när det enligt intervjuvaren

visar att pedagogerna anser att den analytiska inlärningsprincipen är att föredra? Hur är det egentligen, har inte pedagogerna en objektiv syn på sin undervisning eller har svaren på vilka metoder som används varit missvisande? Andra frågor som berör läs- och skrivinläringen är vad reflektionen har för roll och vart den tar vägen vid läs- och skrivinläring. Det skulle även vara intressant att veta om äldre och mer erfarna pedagoger är mer benägna till förändring än pedagoger med kortare erfarenhet.

10.1 Metoddiskussion

Efter genomförd undersökning har reflektioner gjorts kring genomförandet. Hur genomfördes undersökningen? Vad hade kunnat göras annorlunda för att få fram ett resultat som gestaltar verkligheten på bästa sätt?

I enkäten kunde en del ändringar och tillägg ha gjorts. Ett tillägg skulle vara att pedagogen skulle ha blivit ombedd att skriva vilken pedagogisk roll han/hon har, om pedagogen var klasslärare, förskolelärare eller specialpedagog. En del som deltog i enkäten hade gjort detta trots att det inte stod något om det och i de flesta enkäter går det att utläsa vilken roll de hade, detta för att med säkerhet skulle kunna jämföra skillnader och likheter mellan de olika yrkeskategorierna. Frågan om varför valet föll på just den/de metoderna de använder sig av hade även varit bra att ha med då det i den frågan hade kunnat ge ett mer kvantitativt svar. Istället för att be pedagogerna kryssa för vilka metoder som de använder skulle de fått numrera dem efter hur mycket och hur ofta de används. Det kunde ha varit så att den metod man anser använda sig mest av får siffran ett, den näst mest använda får två och så vidare. På detta sätt hade ett mer sanningsenligt svar på frågan vilka metoder som används och vilken som används i störst utsträckning framkommit i undersökningen. Vidare i enkäten kunde frågan om pedagogen utgår ifrån helheten eller börjar med de mindre enheterna lagts till, detta för att undgå eventuella misstolkningar i undersökningen.

Vid intervjuerna kunde pedagogerna ha fått begreppsdefinitioner av syntetisk och analytisk inlärningsprincip då det märktes att det ofta fanns en viss förvirring och osäkerhet kring dessa begrepp. För en del av de intervjuade pedagogerna fick förklaringar ges medan andra själv hade tagit reda på vad begreppen står för inför intervjuerna. Det märktes även en stor skillnad på svaren som gavs på frågorna utifrån hur väl pedagogen hade förberett sig inför intervjun. En del lärare hade verkligen funderat över frågorna medan att andra knappt läst igenom dem. Frågan hur barn lär sig skulle även ha varit med för att kunna urskilja om vilken lärandeteori pedagogen arbetar utifrån. Det hade även varit en god idé att gå djupare in på vad de hade för tankar kring lärandet. Detta skulle eventuellt ha kunnat ge en klarare bild av pedagogens val

av metod. När begrepp som pedagogisk grundsyn kom upp skulle jag även bett dem att förklara vad de ansåg att termen stod för. Det kan vara så att pedagogisk grundsyn tolkas på olika sätt och pedagogerna svarade utifrån sin tolkning av termen vilket kan ha haft en påverkan på resultatet.

11. Slutsats

Efter genomförd undersökning kan slutsatsen dras att många pedagoger använder sig av flera metoder vid läs- och skrivinlärning. Ofta använder de sig av mer än tre olika metoder samtidigt. De mest använda metoderna är den fonologiska metoden, LTG, Bornholmsmodellen och Kiwimetoden. I praktiken blandas metoderna och integreras med varandra. Många gånger tar pedagogerna delar som de anser vara bra från de olika metoder och modifierar dessa för att passa både elever och pedagog. Det är sällan en metod används helt enligt föreskrift. Vid val av metod påverkar utbildning och kollegor, även vikten av att möta varje elevs individuella behov har stor betydelse. Fortbildning och läromedelsförsäljare har mindre betydelse vid metodvalet. Det framkommer i undersökningen att ungefär hälften av de läs- och skrivinlärningsmetoder som används i praktiken bygger på den syntetiska inlärningsprincipen, dock menar samtliga intervjuade pedagoger att de anser sig arbeta analytiskt med läs- och skrivinläringen. Detta tyder på att pedagogens syn på sin egen undervisning inte alltid stämmer överens med hur den genomförs i praktiken. Detta är något som även kom fram i skolverkets undersökning (Ejeman & Molloy, 1997).

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att urskilja vilka läs- och skrivinlärningsmetoder som används i praktiken på skolorna. Hur dessa metoder används av pedagogerna och varför de väljer att använda dem, är andra frågor som kommer att undersökas.

I forskningsbakgrunden ges en kort genomgång av hur synen på lärandet har utvecklats genom historien. Detta för att kunna ge en inblick i de olika lärandeteorier och vad de står för. Läs- och skrivinläringsteorier presenteras och olika forskares åsikter om läs- och skrivinläring lyfts fram. De syntetiska och analytiska inlärningsprinciperna definieras och beskrivs. Resultat av tidigare undersökningar i ämnet redovisas för att senare kunna jämföras med undersökningen i den empiriska delen. Presentationer av olika metoder och modeller för läs- och skrivinläring görs för att få kunskap om dessa, vilka lärandeteorier de utgår ifrån samt hur de skall genomföras i praktiken. De metoder som presenteras är den fonologiska metoden, Bornholmsmodellen och Wittingmetoden som alla utgår ifrån den syntetiska

inlärningsprincipen samt Läsning på talets grund, och Kiwimetoden som bygger på den analytiska inlärningsprincipen. Syftet med forskningsbakgrunden är att sätta in olika läs- och skrivinlärningsmetoder i ett teoretiskt sammanhang.

I resultatdelen redovisas och analyseras resultatet av undersökningen. Resultatet jämförs och diskuteras utifrån forskningsbakgrunden under diskussionen där även den praktiska tillämpningen lyfts fram och undersökningens metoder kritiskt granskas. Utifrån undersökningen framkommer det att den fonologiska metoden, LTG, Bornholmsmetoden och Kiwimetoden, i den nämnda ordningen, är de vanligaste metoderna vid läs- och skrivinläring. Att pedagogen använder sig av mer än en metod vid läs- och skrivinläring är mer regel än undantag. I genomsnitt använder sig pedagogerna, som deltog i undersökningen, av mer än tre metoder samtidigt. Undersökningen visar även att de flesta pedagoger använder delar från olika läs- och skrivinlärningsmetoder och formar sina egna metoder. Utbildning, kollegor och elevernas behov är faktorer som påverkar valet av metod/metoder. Resultatet från undersökningen stödjer delvis tidigare forskning då det framkommit att pedagogerna anser sig arbeta med läs- och skrivinläring utifrån metoder som bygger på den analytiska inlärningsprincipen men i praktiken så arbetar de lika mycket med metoder som bygger på den syntetiska inlärningsprincipen.

Referenser

- Bergöö, K. & m.fl. (1997). *Skrivutveckling och undervisning*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-00187-8
- Björk, M. & Liberg, C. (1999). *Vägar in i skriftspråket*. Stockholm: Natur och Kultur. ISBN: 91-27-72268-6
- Clay, M. (1993). *Reading Recovery a guidebook for teachers in training*. Auckland NZ: Heinemann Education. ISBN: 0 86863 289 9 (NZ)
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småsakliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-01280-2
- Ejeman, G. & Molloy, G. (1997). *Metodboken. Svenska i grundskolan*. Stockholm: Liber AB. ISBN: 91-21-14201-7
- Ericson, G. (2005). ”Eleverna har offrats” *Skolvärlden*, 2005, 17:16. Stockholm: Lärarnas Riksförbund.
- Frost, J. (2002). *Läsundervisning praktik och teorier*. Stockholm: Natur och Kultur. ISBN: 91-27-72272-4
- Häggeström, I. & Lundberg, I. (1994). *Språklekar efter Bornholmsmodellen*. Linköping: Ing-Read AB. ISBN: 91-630-3287-2
- Leimar, U. (1974). *Läsning på talets grund*. Lund: Gleerup Bokförlag. ISBN: 91-40-03320-1
- Liberg, C. (1993). *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur. ISBN:
- Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-01027-3
- Ozanne, B. (1996). ”Running Records – en metod att systematiskt följa barns läsutveckling”. *Specialpedagogisk bulletin*, 1996, 5. Mölndal: Institutionen för specialpedagogik, Göteborgs universitet. ISSN: 1104-649X
- Skoog, M. (2003) ”Perspektiv på läsning och skrivning”. *Första nationella konferensen i svenska med didaktisk inriktning*, 1:69-83. Malmö: Nationella nätverket för svenska med didaktisk inriktning. ISBN: 91-974722-0-4
- Stensmo C. (1994). *Pedagogisk filosofi, en introduktion*. Lund: Studentlitteratur ISBN: 91-44-01280-2
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma. ISBN:
- Utbildningsdepartementet (1998). *Kursplaner*. Stockholm: Fritzes förlag.

Utbildningsdepartementet (1994). Lpo94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet – Lpo94*. Stockholm: Fritzes förlag. ISBN: 91-38-31413-4

Åkerblom, H. (1988). *Läsinläring från teori till praktik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. ISBN: 91-21-04939-4

Föreläsningar:

Dahlström, E. (2006). Föreläsning om olika teorier och metoder för läs- och skrivutveckling. 2006-03-15, Högskolan Kristianstad.

Ottosson, T. (2006). Föreläsning om *Lärande i praktiken* av Säljö. 2006-02-21, Högskolan Kristianstad.

Bilaga 1

Enkätundersökning kring läs- och skrivinlärningsmetoder och dess användande.

1. Vilken skola arbetar Ni på? _____

2. Ringa in det alternativ som är rätt. Kvinna Man

3. Hur länge har Ni arbetat som pedagog? _____

4. Hur länge har Ni arbetat som pedagog med de yngre åldrarna i grundskolan (tidigare kallad lågstadiet) och/eller förskoleklass?

5. Jag känner mig bekväm med att arbeta med läs- och skrivinläring med eleverna.
Ringa in det alternativ som passar Er bäst.

1	2	3	4	5	6
Stämmer inte alls					Stämmer helt

6. Vilka av dessa läs- och skrivinlärnings metoder känner Ni till?
Sätt ett kryss framför det/de alternativ som Ni känner till.
LTG (läsning på talets grund)
Wittingmetoden (psykolingvistiska metoden)
Bornholmsmodellen (stimulering av språklig medvetenhet)
Kiwimodellen (storbok & lillbok)
Reading Recovery (personlighetsutvecklande integration av språkfunktionerna)
Fonologiska metoden (trad. läsinläring m. ljudning)

7. Vilka av dessa läs- och skrivinlärnings metoder använder Ni?
Sätt ett kryss framför det/de alternativ som Ni använder.
LTG Wittingmetoden Bornholmsmodellen
Kiwimodellen Reading Recovery Fonologiska metoden
Annan/andra: _____

8. Använder Ni något/några läromedel/läromedelspaket vid läs- och skrivinlärning? (t.ex. Trulle)

Ringa in det alternativ som passar Er bäst.

JA NEJ

9. Om ja: Vilket/vilka läromedel använder Ni? _____

10. Om nej: Hur arbetar ni med läs- och skrivinlärningen? _____

11. Skulle Ni kunna tänka Er att ställa upp på en individuell intervju?

Ringa in det alternativ som passar Er bäst.

JA NEJ

12. Om ja: Vänligen skriv Ert namn.

13. Har Ni några tips eller råd att ge till en blivande pedagog när det gäller att undervisa i läs- och skrivinlärning?

Tack så mycket för Er tid och engagemang!

Jill

Bilaga 2

Intervjufrågor kring läs- och skrivinlärningsmetoder och dess användande.

1. Vilken/Vilka läs- och skrivinlärningsmetoder använder Ni?
2. Hur använder Ni Er av metoden? (Ge gärna praktiska exempel)
3. Händer det att Ni blandar metoder?
4. I så fall: Vilka? Hur?
5. Hur startar Ni upp en årskurs ett i läs- och skrivinläring?
6. Hur ställer Ni Er till analytisk metod gentemot syntetisk metod? (förklara, motivera, argumentera)
7. Ser Ni Er själv som mest syntetisk eller analytisk i Ert arbetssätt.
8. Använder Ni Er av något läromedel i läs- och skrivinläring?
9. I så fall: Vilket/Vilka? Varför just det materialet? (motivera)
10. Vet Ni vilken pedagogisk filosofi som ligger bakom läromedlet?
11. Händer det att Ni använder Er av olika metoder i olika klasser?
12. I så fall: Varför? (förklara, motivera)